

TRANSILVANI'A.

Fóia a Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese câte 2 cóle pe luna si costa 3 florini val. austr., pentru cei ce nu suntu membrii asociatiunei.
Pentru strainatate 9 franci (lei noi) cu porto postei.

Abonamentulu se face numai pe câte 1 anu intregu.
Se abonédia la Comitétulu Asociatiunei in Sibiiu, séu prin posta séu prin domnii colectori.

Sumariu: Despre unu memorialu din 1849 alu episcopului Andreiu Siagun'a (Urmare si fine.) — O excursiune prin istori'a pedagogiei la noi la Romani (Urmare si fine.) — Fabric'a de chartie mechanica dela Zernesci (Urmare si fine din 19—20). — Literatur'a traditionala romanésca. — Procesu verbalu alu comitetului asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luatu in siedinti'a dela 20 Noemvrie st. n. 1885.

Despre unu memorialu din 1849 alu episcopului Andreiu Siagun'a.

(Continuare si fine.)

Credemí Mari'a Ta! cà credinciosu iti talmacescu rugarea preotimei mele, care in tóte dilele se róga càtra tatalu cerescu, cà se dea bunului nostru imperatu dile îndelungate cu pace si cu indestulare, — cându iti raportezu, cà alu unspredecielea césu este, cà preotimea mea se se puie in dotati'a care meritéza, si clerului celui tineru si dascaliloru elementari se se dea mijlócele de a se putea pregati potrivit chiemariloru sale viitóre.

Daca spre nenorocirea nóstra nu va intocmí stapanirea nóstra cele de lipsa si de putintia in tréb'a acést'a, atunci parochi'a eparchiei mele va deveni intr'o stare mai ticalósa decâtu cea de mai nainte, pentru-cà pàna acum'a au avutu nesce scutintie mici din partea statului in privinti'a scutintiei darei capului si a greutatiloru publice, care acuma dupa orânduél'a cea nóua cu obstésca contributie si alte prestatii publice le perdura. Eu vedu dreptate in asiediarea acést'a a stapanirei nóstre, inse numai atunci, cându s'ar pune preotimea mea in starea aceea, in care se afla si cealalte preotimi din tíera, pentruca dreptatea distributivá aduce cu sine, cà daca preotimea mea va trebui a purtá greutatile acelea, care le pórtá si preotii din alte religii, se aiba si bunatatile acelea, care le au alti preoti. Prea mare deosebire afiu eu intre prestarea greutatiloru preotimei de alte religii si intre aceea, care va prestá preotimea mea, pentruca aceea va prestá greutatile din mosiile preotiesci, ér' acésta din cele stramosiesci. Nimicu nu póte asia tare abate pe tinerii invetiati dela trépt'a preotimei, decâtu circumstanti'a acést'a, pentruca este un lucru prea greu a se cheltui si a invetia fara nadejde, cà va putea vedea resplat'a chielueleuru si a osteneleuru facute in scóle. Totu acést'a se intielega si pentru dascali, cantori si crsniicii bisericiloru din eparchi'a mea, carii fu-

sesera pàna acum scutiti, ér acum dupa rânduél'a cea nóua au perdu scutintia cea mica, de care s'au bucuratu inainte de acésta.

Deci I. pentru cinstea si vadi'a bisericeii mele afiu de lipsa, cà pe temeiuu legiloru fundamentale din 4 Martie 1849 octroate, se se puie unu articulu in statutele Ardélului, prin care nati'a romana si religi'a resariténa se se dechiare de primite cu drepturi de o potriua cu celelalte natii si religii, si se i se dea arhiepiscopu dupa petitiunea nationale din 25 Februarie 1849 intemeiata pe dreptulu istoricu. Are mai departe lipsa de o catedrala, unde se fie si locasiurile dignitatiloru eparchiali, archiv'a si cancelari'a episcopésca. Are lipsa de unu institutu teologico-pedagogicu; ér' pentru inaintarea culturi nationale se se infintiedie scoli elementare, gimnasiale, politehnice, filosofice si juridice.

II. Dotati'a clerului suntu silitu a o incepe dela episcopu si dupa institutele canonice ale bisericeii resaritene, care pretutindenea se observéza si numai in eparchi'a acést'a s'au cassatu cu privilegiu ridicateloru góne; suntu datoriu a propune, ca dignitarii cei trebuinciosii se se restaure in eparchi'a mea, si adeca archimandriti, protosinceli, protodiaconi si duhovniculu, carii toti se siédia la episcopie. Deci pentru dotati'a episcopului propuiu o adaugere la léfa de 4000 fl., care au avutu pàna acuma. Dignitarii eparchiali se se asiedie:

I. doi archimandriti, dintre carii celu mai betranu si vicariu numinduse cu plata de 3000 fl. m. c., celalaltu cu 2500 fl.;

II. doi protosinceli, dintre carii unulu se aiba 2000 fl. m. c., ér celalaltu 1800 fl. m. c.

Intre patru acesti dignitari s'aru putea impartí reféradele in consistoriu, rectoratulu si vice rectoratulu seminariului. Mai mici dignitari:

I. Unu cuventatoriu (predicatoriu) cu léfa de 600 fl.

II. Doi protodiaconi, carii fiindu-cà aru fi totuodata si profesori in teologie, nu aru avea plata deosebita, ci aru fi cu léfa de profesori.

III. Unu protocolistu si unu archivariu cu câte 500 fl.

IV. Doi cancelisti cu câte 300 fl.

Dotati'a protopopiloru se póte intocmì in urmatoriu chipu:

a) Se aiba totu insulu dintre protopopi parochi'a de 225 de familii, adeca se aiba cu jumetate de parochia preotiesca mai multu.

b) Sè se asignedie protopopului dupa 1½ parochi'a 1½ portie canonica.

c) Fiindu-cà datori sunt protopopii, cá se tie pe parochii districtuali in buna disciplina, se priveghiédie asupr'a implinirei deregatorie lor, se visitédie parochiile in districtele lor, si cu prilejulu acela intre altele se cerce si protocólele matriculare si ale circulareloru: deci pentru slujbele aceste se aiba protopopii dela fie-care parochu pe anu doi zloti argintu.

De vreme ce fie-care protopopu va fi in districtulu seu si directoru alu scóleloru triviali, precumu se va vedea mai josu, si va fi datoriu a priveghia asupr'a purtarei dascaliloru, a visitá scólele si a intreveni la esamene, deci cá resplatirea ostenelei protopopului in privinti'a acést'a se nu fie spre greutatea statului de o parte, ér' de alta parte se nu remaie neresplatitu, afiu cu cale cá dela totu dascalulu se aiba pe anu 1 fl. 30 cr. in argintu.

d) Pentru tiedulele cununatiloru se aiba dela totu mirele si mirés'a câte 20 cr. in argintu.

Pentru dotati'a preotimei parochiale parerea mea este:

1. Cá sè i se dea portie canonica dupa legea dietala art. 15, §. 14. 15. 1846—7.

2. In locurile fiscale se aiba preotii mei acelasi ecuivalentu de portie canonica, de care se bucura si alti preoti.

3. In pamèntulu regescu, care dupa vorb'a imperatésca, diversitatem jurium non patitur, unde in vreunu satu curatu romanescu se afla dupa absolutismulu vechiu portia canonica, cas'a sau mór'a vre-unui preotu evangelicu, acele sè se dea preotului meu localu, care are poporu in acela satu.

4. Totu in pamentulu regescu unde nu aru fi cu putintia, cá sè se dea portia canonica, acolo din lad'a alodiala satésca sè se platésca unu ecuivalentu de 400 fl. in argintu.

5. Sè se dea fiesce-caruia parochu câte 12, 10 si 8 stângini de lemne si casa parochiala. Éra de s'ar' introduce din partea statului vre-o provisie nóua pentru preotime de obsce, la aceea intemplantu me rogu, cá si clerulu meu se fie socotitu de o potriva cu cele de alte religii. Afiu de neaparata lipsa a face aici pomenire si de veduvelé preotese si de copii preotiloru mei raposati. La tóte bransiele s'au veduitu de unu lucru dreptu si loialu, cá sè se faca provisii'a cea cuvenita pentru ve-

duvele si orfanii copii, deci nu voiu gresi, daca urmându pildei acesteia, propuiu pentru veduvelé preotiloru unu ajutoriu de 100 fl. m. c., éra pentru copii loru 100 fl. m. c. pàna la 24 de ani pentru copii barbatesci, si pentru fete pàna la timpulu maritarei lor.

Aici trebuie se insemnezu bagarea de sama in privinti'a obiectiunei, care s'aru putea face la privilegiulu acela, cându se va assigna portie canonica preotimei mele, pentruca lesne s'aru putea dice, cá portiile canonice sè se hotarasca dupa numerulu bisericiloru parochiale, ér nu dupa numerulu parochiloru activi, cari se afla astadi, de vreme ce o bisericu numai unu parochu póte se aiba, si daca parochulu nu e in stare a ingrigi singuru de parochie, se'si céra unu capelanu sau doi. Astfelu de obiectiune s'aru putea vedea cuiva drépta la antaia privire, inse cându se prejudeca aceea cu seriozitate, numai de câtu se arata si slabulu ei fundamentu. Eu sunt de parerea aceea, cá socotél'a acést'a, dupa care s'aru mesurá numerulu parochiloru dupa numerulu bisericiloru parochiale este gresita, pentruca preotii nu se asiédia numai pentru bisericu si pentru poporu, nici sevársiescu preotii functiile sale numai intre zidurile bisericiloru, ci partea cea mai mare le slugescu intre poporu in biseric'a cea vie. Stàndu acést'a, negresitu trebuie se stea si aceea, cá numerulu preotiloru trebuie se fie amesuratu numerulu popululu, prin urmare esenti'a lucrului nu o constitué numirea preotimei, ci numerulu ei, care se corespundia lipselor popululu. Susu pomenit'a obiectiune nu póte se stea nici la aceea intemplantu, cându s'aru luá din punctulu acela alu vederei, cá de ce parochulu nu aru putea avea unu, séu si mai multi capelani? Nu sta, dicu, pentru aceea, căci toti preotii cei ce se deprindu cu ingrigirea parochieniloru, sunt intre sine asemenea si in privinti'a gradului preotiescu, si in privinti'a lipselor, si asia dupa obiectiunea pomenita numai starea celoru ce se numescu parochi aru fi buna, ér' starea celoru ce s'aru numi capelani ar fi ticalósa, séu cu alte cuvinte, numai càtiva preoti aru fi bine inzestrati si aru trai cu indestulare, ér partea cea mai mare, fiindu-ca bisericu parochiale puçine suntu si poporu e multu, aru rentanea totu in starea cea vechia si trista, apoi fiindu-ca numerulu parochiloru aru fi insemnatu mai micu, decâtu cela alu capelaniloru, si puçini fiindu parochii, puçini aru si muri dintre ei, si multi fiindu capelanii, multi aru si muri dintre ei, prin urmare puçini capelani s'aru putea face parochi, care jertfa numai pentru aceea aru fi siliti se o aduca, cá parochii se traiésca bine. Patrunsu fiindu eu cá unu slujitoriu teoreticu si practiculu alu altariului lui Ddiu de adeverulu acesta, afirmézu cá lucrulu acesta pre multi harnici barbati i-ar abate dela preotie.

Susu pomenit'a obiectiune nu póte se subsiste nici din pricin'a canonica, pentruca apostolulu dice càtra Tit. capu 1, stich 5: se asieza preotii precumu elu 'iau poruncitu. Eu suntu patrunsu asisderea si de parerea aceea, cá totu insulu dintre episcopi se indatoréza dreptulu acesta alu seu de a asiedia preoti, de unu lucru

consciinciosu, alu privi asia, càtu dupa cuvintele lui Pavelu càtra Tim. 1, capu 5 stich. 18: „toti cei ce tînu bine deregatori'a, cu indoita cinste sè se cinstésca, mai alesu cei ce ostanescu in cuventu si in invetiatura“, precumu si toti slugitorii altariului dela altariu se traiesca, si fiindu acestia frati dupa duchu si darulu care li s'au datu prin punerea mîniloru archieresci, trebue se le faca asemenea parte dela altariu, pentrucà dice apostolulu càtra Timoteiu 2 cap. 2. st. 6: „fie-carui plugariu care se ostanesce, se cade àntai din ròda se mănance, asia este si cu preotii eparchiali, cà totu insulu, care se ostanesce, àntai din ròda se mănance“, prin urmare nu din a dáu'a ròda, adeca din bunavoirea unui preotu se mănance celalaltu, ci totu preotulu nemijlocitu se traiesca dela altariu, càci dice scriptur'a Moiseu capu 24. st. 5. Luc'a capu 10 st. 7: „boului ce treiera, se nu'i legi gur'a si vrednicu e lucratoriulu de plat'a sa“. Deci eu privindu preotimea mea ca frati si impreuna slujitorii mei in via Domnului, poftescu cà starea lor se fie de o potrivă între ei toti. Dreptu aceea eu nu asiu cunosce datorinti'a mea, nu asiu pretiul invetiaturile apostolesci date càtra Titu si càtra Timoteiu, nici asiu cunosce pusetiunea si lips'a preotimei mele, asiu vatama praxulu comunu alu biserecei resaritene, si inca pòte fi, ca asiu pecatù si in contra ecuitatii, càndu asiu propune, cà numerulu parochiloru sè se hotarasca dupa numerulu bisericeloru. De parèrea acèsta nu potu fi nici din pricin'a activitatiei, care o pretindu eu dela preotimea mea, pentrucu precum starea cea stralucita, in care aru fi parochii, aru putea aduce pe acestia intru o lenevire, care e radacin'a multoru pecate, asia tocma starea cea lipsita a capelaniloru aru putea produce in ei o recèla in deregatorie, prin care totu poporulu s'aru pagubi si numai parochulu nu! Dara si din privinti'a armoniei, care e asia de lipsa in fie-care societate, remaìu statornicu pre lãnga parèrea mea. Armoni'a acèst'a au deschilinitu pe preotimea eparchiei mele inca din vechime, si inca si astadi stapànescè între ei fratietate, a carei radacina au fostu si este circumstanti'a aceea, ca preotii au fostu si suntu asemenea inzeestrati si asemenea ingreuiati. Datoriu suntu dara pentru sustinèrea armoniei între preotii mei a me ingrigi, si a pazì cà nimica sè nu se întemple între ei, ce iar' vatamá pe ei si ce aru produce vre-o patima in cineva dintre ei, prin care armoni'a cea multu dorita s'aru putea stinge, pentrucu dice proroculu: éta ce e bunu sau ce e frumosu, fãra numai a locuì fratiloru impreuna, cà acolo au poruncitu domnulu bunavoirea si vièti'a pãna in vècu. Psalm 132, st. 1. 3.

Inca este o imprejurare in privinti'a imbunatatirei sortii preotimei mele, in care eu bucuros me invoiescu, si acèst'a este, cà numerulu preotimei potrivitu celui alu poporulu sè se hotarésca, si numerulu ei celu de prisosu sè se reduca. Dupa sistem'a ce domnia pãna acuma, s'au cerutu, cà la o suta de familii se fie unu parochu. Eu sciindu feliuritele datorintie ale unui preotu in bisericu si in poporu, care la alte religii si popóra nu sunt, aflu de lipsa, in timpulu presentu mai cu sama

din privintia, cà se inlesnescu inaltei nòstre stapàniri punerea in lucrare a obiectului acestuia, cà pre viitoriu parochii in privinti'a starei lor se fie impartiti in trei categorii, care categorii se hotarésca numerulu sufleteloru poporeniloru, si asia ar veni in categori'a intai'a parochii cu parochi'a de 800 de suflete; in a dáu'a cei cu 600, si in a trei'a cei cu 400 de suflete. In orasielè unde ar fi sufletele preste 3,200 sè se asieze numerulu parochiloru dupa circumstantiile locale. Lips'a de a asieza preotu in satele cele mai mici s'au vediatu si la alte religii, precum acèsta dovedescu prea multe pilde. Me simtu indatoratu a aratá si indemnulu celu principalu, pentrucu care am propusu susu pomenit'a catatime a sufleteloru si nu mai multe pentrucu unu parochu. Indemnulu acèst'a l'amu luat delà rânduie'l'a bisericii si dela functiile preotiesci, precumu si dela evlaviósele obiceiuri ale poporulu, pentrucu precumu biserici'a mea cere dela preotu unele slugiri obstesci, asia cere si poporulu dela preotulu seu unele slugiri singuratice prin casele sale, care alta bisericu si altu poporu de alta lege nu le intrebuintièdia. Spre pilda, este lucru prea cunoscutu, cà slugirile bisericesci cele ordinare sunt in religii'a mea mai multe si mai lungi, de càtu la alte religii, éra despre cele extraordinare, precumu suntu cele de patru posturi in anu, alta preotime nici are inchipuire, si asia cu aceste multe si lungi slugiri bisericesci fiindu preotulu ocupatu, lesne s'aru potea nasce vre-o scadere sufletésca in poporu, unde numerulu poporulu mare fiindu, unu preotu numai s'ar asedia. Intre evlaviósele obiceiuri ale poporulu se numera:

- a) Sfintirea apei in casele tuturor parochieniloru la prazniculu aratarei Domnului nostru Iisusu Christosu.
- b) Rugaciune dupa norocós'a nascere a muièrii.
- c) Sfintirea apei in cas'a de unde s'au ingropatu mortulu.
- d) Rugaciune la bolnavi.
- e) Slugirea tainei s. maslu la cei de mórte bolnavi.
- f) Ispovedanie si cuminecatur'a celoru de mórte bolnavi s. a.

Tóte acestea le amu atinsu aici, cà se lamuredu idea aceea, cà numerulu preotimei in eparchi'a mea trebue sè se hotarésca dupa numerulu poporulu si dupa lipsele lui, si cà dotati'a clerulu meu, pe care o speredu dela inalt'a stapànire, numai in chipulu susu pomenitu pòte se fie spre indestularea preotimei mele si spre mângaierea poporulu. Tóte acestea mi-amu tînutu de strinsa datorintia ale insirá aici, avèndu de scopu, cà se facu prin ele unu servitiu credinciosu inaltei nòstre stapàniri, care parintesce este ingrigita pentrucu viitorulu unei preotimi, care merita mil'a inaltu aceeaasi. Pòte fi cà Mari'a Ta vei fi vrutu, cà se'ti insemnezu aici numerulu parochiloru, care pe temeiuulu proiectatei prin mine modalitati are se urmedie. In privinti'a acèst'a lesne imi este a responde Mariei Tale, cà unui barbatu intieptu, care nu numai ai teori'a ci si practica in sfer'a administratiunei publice. Mi se pare cà punctulu de capatenie in tréb'a dotatiei preotiesci este a enuntia

principiulu, dupa care sè se formédie stati'a unui parochu. Eu amu propusu principiulu acest'a; daca inalt'a nòstra stapànire se va milostivi a'lu aprobá, atunci punerea in lucrare a principiului acestuia va avea de factoru numerulu celu doritu alu parochiloru. Si fiindu-ca suntu mai departe si de aceea convingere, cà elaborarea numerului parochiloru celoru ce esista acum'a si celoru ce se voru hotari, precumu si acelor'a, carii acum trebuie sè se formédie, mi-aru fi rapitu multa vreme de o parte, éra de alta parte ostenél'a acést'a nu aru fi folositu nimicu obiectului cestionatu, — amu aflatu cu cale a nu mai prelungi vorb'a in tréb'a acésta, càci e destulu desbatuta, — lamurita.

Precumu este dreptu, cà sòrtea preutiloru sè se sistemisédie, asia tocm'a este dreptu, cà si sòrtea dascaliloru sè se hotarasca potrivit chiemarii loru. Prea bine scii Mari'a Ta, cà dascalii scóloru elementare se indatorédia a pregati pre tinerii sei invetiacei spre viitorimea loru cea norocósa, tocm'a cu atata stradanie si lupta, precumu se ostenesce plugariulu a aduce gràu curatu in jitnitia, ei suntu datori a intemeia in inimile fragede ale copiiloru religiositatea si moralitatea, si mintea loru a o face primitóre de cultura, prin care apoi se facu medulare folositóre societatii cetatiene. Este prea cunoscutu, ce harnicii se ceru dela unu dascalu, cà se corespundia chiemarii sale. Eu marturisescu, cà dascalii elementari din dieces'a mea nu avea alta stiintia, de càtu sciea cetirea, scrierea si cev'a din aritmetica. Eu nu sunt de vina, cà nu au fostu mai procopsiti, ci de vina e constituti'a cea vechea a Ardélului, care despoiasse poporul romanu de totu dreptulu, care se cuvine unui cetatianu credinciosu imperatului, patriei si intregii societati cetatiene. Deci cà sè se póta ajunge folosulu celu obstescu alu chiemarei dascaliloru elementari, este de neaparata lipsa cà se capete crescerea cea cuvenita, despre care mai josu voiu dice parerea mea. Pentru dotati'a loru multe deslusiri s'au datu guvernului celui de mai nainte dela predecesorii mei, multe cuventari si propusetiuni se facura si la adunarile tierii si la comisiunile regnicolare, pàna in sfàrsitu la anulu 1846/7 prin 15 art. dietalu §. 14, 15 s'au hotaritu, inse nici pàna astadi nu s'au pusu in lucrare, cà dascalii de legea mea se capete càte o jumetate de sessie canonica. Tragu nadejde, cà noi romanii carii eramu pe nedreptu sclavii constitutiunei vechi, rescumperàndune acuma cu sàngele nostru de sub acestu iloialu tractamentu, si facèndune fii ai Austriei prin cuventulu celu evangelicu din 4 Martie 1849 alu prea milostivului nostru monarchu Franciscu Iosifu, curendu vomu iscusì parintésc'a ordinatione a inaltei nòstre stapàniri constitutionale.

II. Pentru institutul clericalu si pedagogicu cu durere sunt silitu a marturisi, cà in privinti'a obiectului acestuia momentosu d'abia s'au facutu pàna acum unu ce mai multu decâtu nimicu, pricinele pentru ce asia puçinu s'au facutu, se vedu din premise. Si fiindu-cà propunerea mea nu e, cà se scriu eremiada, pentru aceea trecu la obiectulu meu si dicu, cà eparchi'a mea are lipsa de unu institutu teologico-pedagogicu. Si de

vreme ce institutul acesta, precumu arata insasi numirea lui, va se fie o scóla, unde se voru pregati tinerii pentru trépt'a preotiei, si pentru deregatori'a dascaliei, afu de lipsa a provocá aicea atentiunea Mariei Tale la dóue lucruri si adeca la chieltuelile, care suntu de trebuintia pentru ridicarea, inzestrarea si sustinerea acestui institutu, si la numerulu eleviloru, carii se voru cresce in acela.

Lips'a infintiarei a unui astfelu de institutu in eparchi'a mea, este unu ce afara de tóta indoial'a. Eparchi'a mea cu tóte mijlócele sale, care le-am atinsu mai susu nu va fi dóra nici càndu in stare a realisa lucrulu acest'a; din care pricina suntu silitu a recurge la mil'a inaltei nòstre stapàniri.

Pentru lamurirea chieltueleuru afu cu cale a insemna, cà in eparchi'a mea trebuesce de astadata, si adeca:

1. Pentru zidirea si inzestrarea unei biserici catedrale	400,000 fl.
2. Pentru zidirea si inzestrarea residentiei episcopesci	200,000 „
3. Pentru zidirea si inzestrarea institutului pedagogico-teologicu	300,000 „
4. Pentru zidirea si inzestrarea casei corectorie	20,000 „
5. Pentru ridicarea zidurilor acestor'a are lipsa de loculu celu golu in Sibiiu numitu Zuldusiu.	

in suma: 920,000 fl.

Pentru lefele personalului institutului, adeca a unui directoru, a unui vice-directoru, a unui senioru profesor, a patru profesori, pentru sustentati'a eleviloru si pentru lefele slugitoriloru are lipsa in anulu I:

Pentru internisti . Pentru esternisti.

1. Pentru directorulu institutului	3000 fl.	3000 fl.
2. Pentru 2 prof. à 1000 fl.	2000 „	2000 „
3. Pentru 25 elevi à 150 fl.	3750 „	à 100 fl. 2500 „
4. Pentru slugitori	500 fl.	500 fl.
	<u>Suma</u> 9250 fl.	7500 fl.

in anulu alu II.

1. Pentru directoru . . .	3000 fl.	3000 fl.
2. Pentru 4 profesori . . .	4000 „	4000 „
3. Pentru 50 elevi à 150 fl.	7500 „	à 100 fl. 5000 „
4. Pentru slugitori 600 fl.	600 „	
	<u>Suma.</u> 15,100 fl.	12000 fl.

in anulu alu III.

1. Pentru directoru . . .	3000 fl.	3000 fl.
2. Pentru 4 profesori . . .	4000 „	4000 „
3. Pentru unu sen. prof.	1500 „	1500 „
4. Pentru 75 elevi à 150 fl.	11250 „	à 100 fl. 7500 „
5. Pentru slugitori . . .	700 fl.	
	<u>Suma</u> 20450 fl.	16000 fl.

Pentru internisti . . .	Pentru esternisti.
in anulu alu IV.	
1. Pentru directoru . . .	3000 fl. 3000 fl.
2. Pentru 1 vice-rectoru, care aru fi si profesoru	2000 „ 2000 „
3. Pentru 1 senioru prof.	1500 „ 1500 „
4. Pentru 4 profesori . .	4000 „ 4000 „
5. Pentru 100 elevi à 150 fl.	15000 „ à 100 fl. 10000 „
6. Pentru slugitori . . .	800 fl.
Suma	26300 fl. 17500 fl.

Si fiindu-cà personalulu institutului aru fi compusu din barbati harnici, bine meritati, cari ar inainta si in dignitati bisericesci, despre care am pomenitu mai susu, deci acestia aru constitua impreuna si sfatulu episcopescu, precumu aduce cu sine rândulu celu bunu alu unei episcopii organizate.

Parerea mea in privinti'a modului, dupa care inalt'a noastră stapànire ar putea a ne da ajutoriulu seu, se concentrédia in a ne resolvì loculu celu golu la Sibiiu, asia numitu „Zuldusiu“, si pentru totudeauna a'lu scuti de dare, apoi pe 50 de ani a ne da 100,000 fl. bani buni, cu 5 la suta interesulu anualu dela 2 milióne, cu care ajutoriu eparchi'a nu numai se zidésca biserica catedrala, residentia episcopésca si institutulu teologico-pedagogicu, ci si se le inzestrédie cu cele de lipsa si se faca cu banii cei ce voru prisosi prin curgerea aniloru, unu capitalu, cu care apoi incetându adjutulu imperatiei dupa 50 de ani, se fia in stare insasi eparchi'a a se provedea in privinti'a tuturoru cheltueleuru sale.

Eu aici nu fàra destula pricina amu impreunatu institutulu clericalu cu celu pedagogicu. Un'a pricina este, cà se nu pricinuescu stapànirei cheltueli indoite, alt'a éra, cà dascali procopsiti se capatamu pentru scólele elementare, pentrucà parerea mea este, cà totu clericulu se invetie in cursulu teologicu si sciintiele pedagogice si inainte de sfintirea sa se fie datoriu cativ'a ani dupa starile imprejuru a fi dascalu, apoi meritându-se se inainteze in trépt'a preotiei. Cu modulu acest'a se voru putea càstiga in càtiva ani si preoti si dascali calificati cu una si aceeasi cheltuéla. Propunerea mea mi se vede si din punctulu acela alu vederei a fi folositóre, pentrucà dupa chipulu acesta se voru putea capata dascali mai harnici, decàtu la intemplantarea aceea, càndu dascalii nu aru avea nici unu càmpu pentru inaintarea lorù, pentru cà atunci tinerii cei mai harnici s'ar da pe trépt'a preotiei, si numai cei neharnici si alti feciori de mesteri, carii suntu in indoiala despre traiulu vietiei lorù, ar veni la cursulu pedagogicu; cu astfeliu de dascali puçinu s'ar folosi stapànirea, ér cultulu si crescerea copiiloru nu s'aru inainta. Impreunarea instituteloru acestora de lipsa este si pentru aceea, cà sè se observe armonia crescerei cei prin preoti si dascali, si pentru sustinerea bunei intielegeri intre preoti si dascali, si acést'a siguru atunci se va ajunge, càndu preotii

si dascalii de o potrive sunt crescuti si cu invetiaturi sanetóse sunt adaptati.

Pentru priveghierea scóleuru normale suntu de parerea acésta, cà protopopii districtuali sè se insarcinedie cu inspectia si directia scóleuru acestora pre langa respłata mai susu pomenita si directorii se atarne de episcopulu si consistoriulu, ér statulu potrivitu §-fului 4. din legile fundamentale 1849 se aiba cea mai inalta priveghiere asup'a crescerei si invetiaturei. Pàna acum au fostu rânduitu numai unu directoru alu scóleuru in tóta Transilvania cu o plata anuala din fundulu sidocsialu de 400 fl. argintu si cu 80 fl. pentru indemnificarea chieltueleuru in visitatie. Unica circumstantia acésta, cà pentru intrég'a tiara numai unu directoru au fostu asediatu, dovedesce din destulu trebuinti'a reformei lucrului acestuia potrivitu scopulu seu inaltu. Sciindu eu, incàtu are incredere inalt'a nostra stapànire in preoti de alta religie in privinti'a crescerei tinerimei, cutezu a asterne rugarea mea càtra inaltu aceeasi, cà se binevoiasca a estinde parintesc'a sa incredere si asup'a preotiei mele mai inalte, care inca si astadi nepatata sta inaintea inaltei noastre stapàniri cu credinti'a sa. Cutezu mai departe a incredintia pe Mari'a Ta, cà la intimpinarea aceea, daca te vei milostivi a inainta propunerea mea inaltei stapàniri, vei produce in ecemplarnicii mei protopopi unu zelu, cu care lucrându ei neostenitu pe càmpulu culturei si alu crescerei, voru imbratiosia cu indoite puteri interesulu celu sfântu alu prea bunului monarchu, pentru inaltu care si pàna acuma au fostu invapaiati cu credintia neclatita, si asia voru arata dovedi in fapte, cà au fostu vrednici de astfeliu de incredere din partea inaltei stapàniri.

Ce se atinge de numerulu clericiloru, afu de lipsa, cà numerulu lorù se corespundia proportiei numerului intregi preotiei parochiale. Eparchi'a mea are astadi preste 900 de parochi; deci luându-se mortalitatea preotiloru, potrivitu opiniei comune a doftoriloru, trei la suta, urméza cà eu am lipsa in totu anulu de 27 fetie pregatite spre trépt'a preotiei, si fiindu-cà pe vremea ocàrmuirii mele s'au redusu càteva parochii de o parte, éra de alta parte cu prilegiulu dotatiei cei multu dorite se va inemicsior'a numerulu preotiei, asia potu propune numerulu clericiloru pe unu anu de 25, si fiindu cà cursulu clericalu s'ar introduce pe patru ani, urmédia cà amu lipsa de 100 clerici in toti patru ani, prin urmare eparchi'a mea are lipsa de unu institutu, care se cuprindia tinerii acestia, si pe toti carii suntu trebuinciosi in astfeliu de institutu, adeca: unu directoru, vice-directoru, unu senioru profesoru, si 4 profesori si personalulu slugitoriloru.

La punctulu III.

La punctulu acest'a me provoci Mari'a Ta, cà se'ti dau parerea mea despre posetiunea care va trebui a o luá stapànirea in privinti'a ingrigirii si a controliei preste fundatiile si fundurile pàna acum statatóre, inse neajungatóre, si in privinti'a administratiei ajutóreloru acelorà, care le va plati din mijlócele sale?

Intrebarea acést'a a Mariei Tale, imi da mie o nadejde, cà inalt'a nóstra stapànire va se ajute pe sarac'a mea eparchie, ér Mari'a Ta cá unu imputernicitu alu inaltiatului nostru imperatu, ai de gându a imbratiosia si a inainta obiectulu acesta. Prin facut'a intrebare m'ai indatoratu prea multu Mari'a Ta, càci mi-ai datu privilegiu a descoperi cugetulu meu in privinti'a legiloru octroate despre biserici. Prea bine scii Mari'a Ta, legile acelea si cà si preste eparchi'a mea se estindu acelea, este fàra nici o indoiala. Deci un'a pentru sfintieni'a legiloru prin prea milostivulu nostru imperatu octroate, alt'a éra din evlavia, care amu càtrà legile acelea, la deslegarea susu pomenitei intrebare me restringu la §. 2 alu drepturiloru fundamentale politice garantate sub 4 Martie 1849, prin care se asiédia, cà fiesce-care biserica si societate religionara prin lege recunoscuta, orânduiesce si administrédia de sine lucrurile sale, remane in folosulu si in stapànirea instituteloru, fundatiiloru si a funduriloru hotarite pentru scopurile sale de cultu, de invetiatura si de milostenia; — si precumu fundatiile atinse eparchiale, asia si aceea, ce se va îndurá inalt'a stapànire a resolvi eparchiei mele, sè se supue legiloru celoru de obsce ale statului. Si fiind cà punctulu acesta sta in legatura strinsa cu punctulu I. din elaboratulu acesta, pentru aceea, sinodulu eparchialu va hotari celalalte in obiectulu acést'a.

La punctulu alu IV.

Aici binevoiesci Mari'a Ta a me provocá, cà se reformezu institutululu clericalu alu diecesei mele dupa form'a altoru asemenea institute.

Imi lingusiescu, cà judecându Mari'a Ta dupa cele aici prin mine cu dreptate aduse, si dupa cele ce ai iscusitu in Ardélu, cu dovedit'ati intielepciune vei afá neputinti'a aceea, care me impedece pe mine a intocmi institutululu eparchiei mele in tóte dupa chipulu altoru bine regulate si inzestrate institute. Cându asiu putea infintiá provocati'a Mariei Tale cu mijlócele, care imi stau spre dispuetiune, aru trebui se am putere fermecatóre, si se biruescu rindulu firei. Éra ca cele putincióse le amu pusu in lucrare, Te potu incredintia pe Mari'a Ta cu aceea, cà primindu eu ocàrmuirea diecesei acesteia in lun'a lui Septembrie 1846 si cercetându scól'a clericala, si invingèndu-me, cà intrins'a se predau dupa ordinatiunea fostului gubernu, mai multu invetiaturi elementare, decâtu teologice, si cà dela anulu 1815 pàna la anulu 1846 nici o mutare trebuintiei treptei preotiesci corespundietóre nu s'au facutu, pentrucà afara de teologi'a dogmatica si morala nimicu mai multu pentru pregatirea la trépt'a preotiei elevii nu invetiá, — nu amu pregetatu cu eliminarea studiiloru elementare din scól'a clericala, si cu introducerea invetiaturiloru intru adeveru trebuincióse pentru preoti, adeca a gramaticei romane, a metodului, a teologiei pastorale si a exegesei, hotarindu totu odata, cà cursulu de 6 luni sè se ridice si cursulu de unu anu sè se introduca, ér in anulu acést'a, pre lãnga acumu pomenitele studii am introdusu pedagogi'a si istori'a bisericeasca, si cursulu studiiloru p'am hotaritu pe doí ani. Deci binevoiesce Mari'a Ta a te

incredintia, cà cele putincióse le amu facutu pentru crescerea cea cuvenita a tinerului meu cleru dupa datorintia, prin urmare imputaciunea, care dusmanulu ar potea se scótia spre rusinarea mea din provocati'a Mariei Tale mie facuta, nu póte se aiba locu.

La punctulu alu V.

In privinti'a intrebarei Mariei Tale despre aceea mie facuta, cà ar fi dóra bine, cà mai multi clerici sè se triméta la Vien'a sau la Cernauti pàna la ridicarea seminarului diecesanu de aici? respundu cu urmatórele: Din punctulu alu 4-lea se vede, cà grigescu eu pentru crescerea clerului meu tineru, încàtu imi ingaduescu impregiurarile. In de obsce eu voiu, cà pe clericii mei se'i am inaintea mea, cà se cunosc nu numai harnici'atoru, ci inca si aplecarea loru. Eu nu asiu fi vrednicu de deregatori'a mea, cându crescerea clerului tineru o asiu neglege, sau lucrulu acesta sfântu l'asiu lasa pe altii. Amu inse de gându, cà dintre clericii mei, carii sub cursulu institutulului meu in invetiaturi si in morala se voru deschilini, se trimitu la Cernauti, despre care amu si avutu intielegere cu domnulu episcopu de acolo. Si de vreme ce nu voru trece multi ani, si eparchi'a mea va avea unu bunu institutu teologico-pedagogicu: asia dara puçine intemplari voru putea fi, care se me silésca pre mine, cà se trimitu clericii mei afara de diecesa in institute clericale spre crescere.

Aceste sunt, care amu tinutu de lipsa, a ti-le impartasi Mariei Tale in urm'a multu pretiuitei scrisori. Cu cea mai mare incredere càtrà Mari'a Ta le amu scrisu eu acelea, rugàndute pentru cea mai grabnica infintiare si implinirea acelora se binevoiesci a o inainta la inaltulu nostru ministeriu, si a da prileju inaltu aceluasi, cà credinti'a mea neclatita, a eparchialnicului meu cleru si poporu, care totdeun'a si anumitu in decurgerea acum de curèndu devinsei rebelii asia stralucitu au adeveritu, din partea sa se o resplatésca dupa merite, si se rânduiesca cà fundatiile nóstre spre temeiuulu citateloru legi si canóne, se le capatamu indaraptu, càci si asia s'au aflatu de lipsa a se face in tiéra multe schimbari cu finanti'a de o parte, éra de alta parte starea debitoriloru in anii acesti'a doi de pre urma multu s'au schimbatu; deci eparchi'a mea are trebuintia a càuta, cà banii ei sè nu se pèrdia*).

O excursiune prin istori'a pedagogiei la noi — la Romani.

(Disertatiune cetita la adunarea generala a Asociatiunii Transilvane pentru cultur'a si literatur'a poporului romanu tinuta in Gherla in 29 si 30 Augustu 1885 de V. G. Borgovan).

(Continuare si fine).

Periodulu alu II. dela 1800.

Miscarea literara pedagogica pomenita precumu si alte scrieri nenumerate si mai alesu istorice si limbistice

*) In copi'a dupa care se publicase mai àntàiu actulu acést'a, la inchierea lui lipsesce dat'a.

Red.

de pe la capetulu vécului trecutú suscítara dorulu si reaprinsera in Romanii de prin tóte partile schintei'a iubirei de limba, de scóla si cultura nationala. Iniativ'a se facú acuma din clasiculu Blaju, „de unde — precum dice unu distinsu pedagogu de ai nostri de preste muntii, se produse schintei'a electrica, care avea se strapunga muntii si se reaprinda foculu patriotismului si alu romanismului atátu dincóce, cátu si dincolo de muntii“. — In Ungari'a subintielegéndu aci si Ardélulu, starea culturala a Romaniloru mergea mereu inainté, de sí incetu, dar cu pasi siguri — pe calea dejá croita.

Scolile Blajului, ale Naseudului si cele de pe marginile sudice ale Ardélului deja esistente, stirnira si produsera la Romani unu curentu favorabilu scólei si instructiunei. Asia se infintiará (intre anii 1824 1825) in cele 44 comune apartinátoare de regimentulu alu II-lea de granitie totu atátea scoli nationali, satesci, in care se invetiá numai romanesce. Asemene aflamu cá in Brasiovu, Romanii despartindu-se de greco-bulgari, isi fundara in a. 1835 „scól'a capelei romane din cetate“, si cei din suburbiulu Schiei — la iniativ'a si staruinti'a mai alesu a domnului protopopu de atunci Ioanu Popasu — isi straformara scoluti'a deja esistenta intr'unu felu de scóla superióra cu 4 clase, in care se pregatiau tinerii mai alesu pentru statulu preotiescu si celu invetiatorescu. Mai târdioru se impreunara ambe scolile acestea in „Institutulu centralu gr. or. de astadi“.

In partile banatiene si ungurene inca incepura a se radica la inceputulu seclului acestuia scoli romanesce prin comunele mai mari sub inspectiunea unoru inspectori districtuali denumiti de guvernulu si pentru formarea invetiatoriloru trebuinciosi. Imperatul Francisu I. la svatulu unui romanu fruntasu — Nestoru Ioanovicu — carele locuía in Vien'a, radica in a. 1812 preparandi'a romana in Aradulu vechiu, unde se denumira de primii profesori patru dintre cei mai invetiati barbati ai acelei epoce, anume: Ioanu Mihutiu, Demetriu Cichindélu, Dr. Iosifu Iorgovicu si Const. Loga Diaconovich; ear dela a. 1821 in locul decedatului Iorgovicu — Alesandru Gavr'a. Din acestu institutu unicu mai inaltu pentru Romanii ungureni — pâna la radicareá gimnasului din — Beiusiu esira cá dintr'o alésa pepinerie primii invetiatori romani satesci bine pregatiti, cari toti au pusu fundamentulu solidu pe care se cladi si se mai cladesce si astadi edificiuulu culturei romanesce din acele parti. — In partile Bihariei sau ale Crisiuriloru nemoritorulu eppiscopulu Oradii mare Samuilu Vulcanu (1807—1839), la a carei curte alergau literatii romani cá la cea a unui adevratu Mecenat — infintia gimnasiulu romanu din Beiusiu, facéndu totuodata acolo fundatiune de pâne pentru studenti miseri si o dotatiune cá fondu vecinicu alu gimnasiulu in suma de 75000 fl. Ceva mai tardiu se infintia si radica sub eppulu Vasiliu Erdélyi (1840—1862) in Oradea mare seminariulu sau convictulu celu frumosu pentru studenti romani. Din institutule acestea culturali se respândi invetiatur'a si cultur'a poporulu romanu in partile acestea pâna la sca-

parea Romaniloru gr. or. de sub ierarchi'a serbeasca si activarea celoru trei episcopii, dóue greco catolice in Gheri'a si Lugosiu, una greco resaritena in Caransebesiu.

In véculu acesta se refuira Romanii ardeleni cu cei din Munteni'a si Moldov'a pe terenulu culturalu asia, ca ce le detera acestia in véculu trecutú, acum'a aceia li reintórsera cu dobénda. Cine n'a auditu de George Lazaru, acestu apostolu alu scólei romane, carele adapatu cu sciintiele academice prin Cluju si Vien'a trecu muntii (in a. 1816) „cu cartea — cá óre cându Radu Negru cu spada in mâna, cá se spuna Romaniloru de sub Fanarioti, cá ei erau Romani“. Amu aratatu mai susu, in ce stare umilita ajunsera scólele sub urgisit'a domnire a Fanariotiloru, cumu adeca cele mai multe apusera, ear in care remasera se invetiá numai grecesce si acést'a numai fú de boeri, pre cându poporulu jacea in cea mai grósa ignorantia. Numai cu multa greutate putu Lazaru — mai alesu la staruinti'a banului Const. Balacianu se capete facultatea de a deschide o scóla romanesca in cladirile dela S. Sava in Bucuresci. In cinci ani de dile sciú Lazaru se invinga tóte prejudetiele boeriloru greciti si se redestepte intrénsii rivn'a si iubirea scólei romane. Scól'a dela S. Sava a fostu pentru Munteni'a, ce a fostu Blajulu pentru Ardélu. La staruinti'a lui Lazaru se trimisera prin efori'a scóleloru Eufrosinu Potec'a, Const. Moroiu, Simeonu Marcovicu si Pandeli la Pis'a in Itali'a pentru de a se pregati de profesori pentru scólele nationale. Vasiu obosi prea multu, Prea on. Domni, déca asi urmari din pasiu in pasiu miscarea febrila in directiune nationala produsa prin marele dascalu Lazaru. Deci voiu aminti numai, ca dènsulu aflá demni colaboratori chiaru in discipulii sei, dintre cari cei mai distinsi fura fara indoeala: Ioanu Eliade Radulescu, carele dupa plecarea lui Lazaru la locul nascerei sale (1822) 'lu inlocuí continuându si intemeindu principiile scólei romane ale cordialulu seu amicu si invetiatoriu, „dându cá unu altu Socrate discipuliloru sei lectiuni gratuite in localurile cele mai miserabile“ (precumu scrie „Liberalulu“ din Iasi intr'unu numeru mai recentu) si publicându o multime de opere didactice, literarie si sociale. Teodoru Paladi introduse elu mai intaiu in scólele romanesce metodu lancasterianu sau mutualu, publicându in a. 1826 Abedarulu, Silabismulu, Lectur'a, Aritmetica, Gramatica, Geografi'a si Istori'a, imprimate tóte pe table de parete. Mai alesu dupa revolutiunea din 1821 incepura a se infintia scóle nationale; asia: in 1823 in Bucuresci, in 1824 in Slatina, in 1826 in Craiov'a si apoi in urm'a prescrieriloru Regulamentulu organicu in a. 1832 scóle primare micste aprópe in tóte capitalele districtelor. In acestu timpu se distinge mai alesu Petru Poenariu, barbatulu, carele dupa ce se pregati pe la universitatile de prin Austri'a, Franci'a si Angli'a — sub domni'a lui Alesandru Ghic'a — a lucratu cu trupu cu sufletu la oper'a cea mare a infintiarei scóleloru satesci (a. 1838), la care au trebuitu sè se aplice de invetiatori dintra inceputu unii paraclisieri pregatiti anume pentru acést'a

profesiune prin profesorii scóloru domnesci din capitalele districtelor; iar pentru cladirea localurilor de lipsa staruí mai multu Eliade, in calitate de „inspectoru generalu alu scóloru“. Totu in timpul acest'a (intre anii 1836—1838) cade si infintierea seminariilor din Curtea de Argesiu, Rímniculu Vâlcei si Buzeu. Cátu si cumu inaintase scól'a nationala in Munteni'a pâna la 1848 (cându i se intrerupse pentru câtva timp mersulu celui regulatu), se póte vedea din imprejurarea, ca guvernulu de teróre, ce urmase dupa revolutiunea din 1848 a persecutatu si datu sub judecata pe Poenariu acúsându de revolutionariu, pentruca invetiatorii dela 4783 de scoli satesci luasera parte la miscarea nationala.¹⁾ Frumosu testimoniu pentru activitatea pedagogica a lui Petru Poenaru!!

Mai in acelasi timp in care aparú George Lazaru in Bucuresci, si cându se deschise preparandi'a romana in Aradu, se ivesce si in Moldov'a unu lucéferu nu mai pucinu luminatoriu. Este George Asachi, carele nascutu totu in Moldov'a la Hertí'a in 1788, in etate de 17 ani obtínú la universitatea din Liov'a diploma de doctoru in filosofie si dupa aceste luandu cursuri de diverse sciintie prin Vien'a (1805—1809) si Rom'a (1809—1812) in 1813 se reintórse in patria, unde proiectá si reusí a se infintia (1814) prim'a scóla de inginerie in Iasi, unde si fu denumitu de profesoru si ca atare prelucrâ elu întâiasidata in limb'a romana unu cursu completu de matematica. In anulu 1820 voindu mitropolitulu Veniamin a reorganisá seminariulu dela Socola, trimite pe G. Asachi in Transilvani'a, de unde duce 4 dintre Romanii cei mai invetiati de profesori, anume pe Dr. Vasilie Popu, Ioanu Costea, Ioanu Manfi si Vasilie Fabianu séu Bobu, si cari isi incepu cursulu loru in tómn'a aceluasi anu. Dar revolutiunea din anulu urmatoriu si puse capetu acestei salutare organisari.²⁾

Dupa revolutiunea din 1821 putrecèndu Asachi a dóu'a óra 5 ani in Vien'a si intorsu din nou acasa staruí impreuna cu vredniculu mitropolitulu Veniamin a se deschide scóla primara numita („scól'a Vasilianá“) in manastirea dela Trei Ierarchi (1828): mai tardioru si Colegiulu. Intru aceea punènduse in pracsá Regulamentulu organicu si aci cá si in Munteni'a, in 1832 se straformâ scól'a dela Trei Ierarchi in scóla normala (predarandiala) numita „Vasilie Lupulu“ si se infintia totodata inca siese scóle primare in principalele orasie ale tieréi, ear in 1834 se deschide totu in Iasi o scóla publica centrala pentru cresterea feteloru si in anulu urmatoriu (1835) academi'a mihailéna séu liceulu de astádi³⁾, care se intregí mereu si se sporí cu

atedre pentru tóte sciintiele, pâna in anulu 1846, cându din anumite impregiurari se desfiintâ cursulu superioru alu invetiamentulu nationalu, ce fusese intemeiatu cu 12 ani mai nainte — fiindu limb'a romana inlocuita cu cea francesá la propunere. Starea instructiunei aci in Moldov'a in a. 1840 este urmatórea: I. scoli incepetóre in capitala si la tñnuturi. II. Colegiu in Iasi; III. Academi'a cu 3 facultati: filosofie, legi si teologie (care se invetiâ in seminariulu Veniaminu). Apoi pentru cunoscintiele speciale: 1. Scólele ingineriei civile (alipita de academie); 2. scól'a de zugravitura; 3. scól'a de fete; 4. institutul de arte si meserii⁴⁾.

Dupa pacificarea tieréi sub domni'a lui Grigorie Ghic'a 'si reincepura scólele functiunea si anume mai întâiu Academi'a, pentru care Asachi duce de aci dela noi profesori pe A. Treb. Laurianu, ér' acesta succesive pe S. Barnutiú, Stefanu Miclea, Ioan Popu si Stefanu Emilianu. Totu atunci se reorganiséza si scolile primarie de prin orasie, si apoi mai târdiu si pe incetu si cele satesci mai alesu dela anulu 1859 încóce. In anulu 1860 se organiséza universitatea din Iasi. Intru aceea unificându-se administratiunea ambeloru tieri pe la anulu 1861 se unifica si organisatiunea scóloru. Meritul celu mai insemnatu pentru promovarea invetiamentulu ruralu din timpul acesta compete fára indoeala lui Ioanu Maiorescu, distinsului si invetiatululu directoru alu eforiei scóloru, carele inca in anulu precedentu proieptá pentru pregatirea invetiatoriloru rurali patru scóle normale in Munteni'a. Maiorescu starul a se radicá onorarulu invetiatoriloru dela 300 la 600 lei anualu, a se numí inspectoru pentru fie-care judetiu si câte unu subinspectoru pentru fie-care plasa, spre a supravighia pe invetiatori a-si implini cu sântienie si scrupulositate datoriile loru. Si mai tare se consolidâ edificiuulu invetiamentulu prin legea cea nóua organica a instructiunei promulgata la anulu 1865, carea e si astadi in vigóre si prin carea s'a pusu bas'a organisatiunei presente asia, încátu astadi mai in fiecare comuna rurala este scóla primara rurala, in fiecare comuna urbana câte mai multe scoli primare urbane: in orasiele mai mári gimnasii si licee; apoi scoli normali superióre si inferióre, si pre lângá fiecare metropolie câte unu seminaru, precumu si mai multe scoli speciale — precumu voiu aratá mai josu. În Dobrogi'a — inca inainte de a se incorpora Romaniei, incepura a se infintia scoli prin locurile cele mai insemnate mai alesu la staruinti'a profesorulu Nicolae Balasiescu, care luase sarcin'a pe la anulu 1870 a instituí gratuitu, numai cá se atraga pe parintií romani la scól'a romanésca: ér' astadi guvernulu romanu 'si da tóta silinti'a a radicá scoli si acolo pe totu loculu. In Macedoni'a incepú propagand'a scólei romane cu multu zelu, abnegatiune si suferinti'a prédemnu de lauda Apostolulu Margaritu.

Si acum'a dupa ce amu urmaritu desvoltarea cestiunei ce ne preocupa, la fratii nostrii de dincolo de munti

¹⁾ G. Sionu in „Scól'a romana“ si George Lazaru pag. 53. — ²⁾ „Memoriu“ de Xenopolu pag. 27—28. — ³⁾ Chiaru in a. c. implininduse 50 de ani dela intemeierea invetiamentulu superioru in Moldov'a, s'a serbatu intr'unu modu deosebitu aniversarea acésta a 50-lea, cu care ocaziune d. A. D. Xenopolu, a scrisu „Memoriulu“ desu citatu si aci. Acestu memoriu ilu recomându tuturoru cari vreau se cunósca deamieruntulu desvoltarea invetiamentulu in Moldov'a.

⁴⁾ „Memoriu“ pag. 68, 79.

pâna în dilele noastre, se ne întorcem, Ve rogu, pentru de a face o ochire scurta preste desfasiurarea invetiamentului la noi acasa în timpul mai nou. Indata dupa pacificarea terei sub guvernul lui Wohlgemuth (1849, 1850) se deschide în Nasaudu si Orlatu câte unu cursu pedagogicu romanu de câte 6 luni menite pentru de-a pregati invetiatorii satesci pentru intregu Ardélulu. În ambe locurile participara preste 200 de însi. Dintre candidatii dela Naseudu se trimetu la mijlocirea cavalerului de Heufler consiliariu din ministeriulu de culte din Vien'a (carele visita Naseudulu) siese tineri romani pe spesele statului la cursulu pedagogicu superioru în Vien'a (dintre cari astadi numai trei mai profeséza: Vasile Dumbrava în Gherl'a, Ioanu Busiti'a în Sátoralya-Ujhely si Demetriu Cioflecu în Brasiovu, ér între anii 1853—1859 mergu alti 6 tineri — totu granitieri si totu pe spesele statului la cursulu pedagogicu din Prag'a. Acesti tineri reintorcându-se în patria si aplicându-se prin scolile mai alesu granitiare si eriale, introdusera si la noi principiile pedagogice moderne de prin scolile germane. Apoi si instituttele culturale atâtu cele mai mari câtu si scolile primarie urbane si rurale se inmultira într'unu numeru considerabilu. Anume: Gimnasiulu superioru dela Brasiovu, carele se deschise în tómn'a anului 1850—51 si se întregi dupa devingerea mai multoru greutati abia dupa 14 ani (în 1865—66). Totu acolo se infintia la a. 1869 si o scóla reala. — Preparandiile romane din Naseudu si Sigetulu Marmatiei dintre anii 1859—1868, si mai cu sama cea dela Naseudu (sub conducerea zelosului profesorulu d. Vasile Petri) ne detera unu contingentu insemnatu de invetiatori pâna la infintiarea preparandiiloru pre lângu scaunele metropolitane si episcopesci dela Blaju, Sibiiu, Aradu, Gherl'a, Oradea si Caransebes. — Gimnasiulu superioru dela Sucev'a (1860), scól'a normala si cea reala dela Cernauti (1860—62), gimnasiulu superioru dela Naseudu (radicatu în 1863) si celu inferioru dela Bradu incepura si continuara cu bunu succesu oper'a binefacátore a culturai poporului romanu. Mai pe urma legea de instructiune din a. 1868 regulandu în modu insemnatu invetiamentulu intregu în Ungari'a si în anulu urmatoriu (1869) în Austri'a, se radicara scolile romane atâtu la noi în Ungari'a câtu si în Bucovin'a, unde se redesteptá printre romani simtiulu iubirei limbii si culturai nationale, (Arone Pumnulu) prin tóte comunele, în cele mai mari de câte 3—6 clase provediënduse cu invetiatori calificati în intiesulu legiloru esistinte. Asemene se infintiara si unele scolile mai insemnate pentru crescerea fetitiiloru, precumu la Sibiiu, Brasiovu, Cernautiu, Naseudu si Blaju; ear adi mane vomu fi norociti si cu o scóla superióra de fetitie prin scump'a nostra Asociatiune.

Vrèndu a pune înaintea D-vóstre, prea on. Domni, unu resumatu generale alu deosebiteloru scóle romanesci din dilele noastre, vomu avè numerii urmatori:

1. În Ungari'a — dupa statistic'a dlui ministru de culte si instructiune din anulu 1883 din 17,040 scolile au fostu scolile romane 17%, adeca cam 2,727.

2. În Romani'a dupa statistic'a dlui ministru de culte din același anu scol. (1883) 3054¹⁾.

3. În Bucovin'a în același anu s'au propusu în limb'a romana preste totu în 103²⁾.

Acuma dându la olalta scolile din aceste trei tieri locuite de Romani, avemu 5884 de scolile. Invetiatorii acestoru scolile se pregatescu la deosebite instituttele dupa categori'a scoliloru la care'su aplicati, precumu, profesorii de universitate, cei dela seminariile clericale si pedagogice, cei dela licee, gimnasii, scolile reale si normale, pre la universitatile straine (cei din Romani'a si Bucovin'a si la universitatile din Bucuresti, Iasi si Cernauti); ear' pentru invetiatorii dela scolile primarie urbane si satesci avemu instituttele pedagogice (normale) la noi 7 si în Romani'a 8.

Nu potu a incheia, Domniloru, acésta excursiune, de si amu adusu firulu ei pâna în dilele noastre, fara de nu a amentí si alti factori ai culturai noastre nationale, carea este rezultatúra educatiunii si a instructiunii, va se dica a pedagogiei la ori-care poporu. Acesti factori suntu, Domnii mei, deosebitele reuniuni sau asociatiuni de cultura. Atari asociatiuni avemu:

1. Academi'a romana pentru cultur'a limbii si studiulu istoriei nationale.

2. Societatea pentru invetiatur'a poporului romanu infintiata (în Bucuresti în 1866) pentru de a propaga pe o scara mai intinsa invetiatur'a poporului romanu.

3. Ateneulu romanu, carele prin discursurile si lectiunile sale publice contribue multu la latirea culturai romanesci.

4. Societatea macedo-romana pentru instituirea de scolile romane la fratii nostrii din Macedoni'a.

5. Asociatiunile pentru cultur'a si literatur'a poporului romanu din Banatu, Bucovina, precumu si acésta a nostra, care lucra cu atâtu zelu la ajungerea maretiulu scopu acumu de 25 de ani.

6. Totu acestu scopu ilu urmarescu si diversele reuniuni invetiatoresci în tóte coltiurile patriei. Ba pana si nobilile noastre mame, surori si fiice — inca n'au remasu în dreptulu nostru, ci si densesle mai alesu în timpul mai nou s'au insoçitu în reuniuni pentru cultur'a limbii si moravuriloru strabune asia, încátu „dupa multe siovairi si unu cursu prapastiosu cultur'a romana isí croise si apucá pe

¹⁾ Aceste 3054 scolile se repartiescu în modulu urmatoriu:

1. Scolile primarie rurale de ambele secse 2470; 2. scolile primarie urbane de baieti 148; — de fete: 125; 3. Licee 7; 4. gimnasii 18; 5. seminarie 9; 6. scolile normale primarie 8; 7. scolile comerciale 5; 8. scolile secundare si profesionale de fete 15; 9. diferite scolile speciale 31; 10. diferite scolile private 216; 11. universitati 2. — ²⁾ În Bucovin'a a fostu în anulu 1883 numerulu scoliloru 211. Din acestea au fostu 1. cu limb'a de propunere curatu romana 53; 2. cu limb'a romana si germana 14; 3. cu limb'a romana si ruténa 12; 4. cu limb'a ruténa si romana 2; 5. cu limb'a romana, ruténa si germana 7; 6. cu limb'a romana, ruténa, polóna si germana 15.

o alvia statornica in pamèntulu stramosiescu“. Eata Domniloru o schitia de si debilu marcata a culturai nòstre, „care e puterea cea mai tare pre pamèntu si fòrterétia nòua a unitatii nòstre nationale“, carea daca micu cu mare — ne vomu nisui — între marginile legiloru patriei a o întregi amesuratatu fortieloru puse de Dumnedieu in sinulu poporului romanu, dupa esemplulu compatriotiloru nostri, putemu fi incredintiati, că — dupa cumu dice celebrulu Leibnitz — vomu reformá némulu nostru! — Fie! Fie!

Gherl'a, 26 Iuliu 1885.

V. G. Borgovanu,
prof. preparandialu.

Fabric'a de chartie mechanica dela Zernesci.

(Istoriculu ei)

(Urmare si fine din 19—20)

Prevederile principelui gubernatoru Carolu Schwarzenberg exprimate de càtra dènsulu in padurile Zernesciloru, precumu se aratase mai insusu, s'au implinitu multu mai curèndu decâtu ar fi crediutu ori-care dintre noi, cari nu eramu adapati in secretele celoru mari ai pamèntului. Imperatul Nicolae trimisese inca din érna pe principele Mencicoff la Constantinopole, cá se-si bata jocu de Pòrt'a otomana cu pretensiuni din cele mai arogante. Dupa conferentie si traganari diplomatice, buna-óra cá cele de acum, lumea éta cà fu surprinsa cu invasiunea trupeloru muscalesci in Moldov'a si de acolo mai inlaintu in Munteni'a. Puçinu dupa aceea turcii incepura a'si concentrá puterile la Dunare, in Dobrogea, la Silistri'a, la Rusciucu, Nicopole si Vidinu. Cei doi domni ai principatelor romanesci fusera siliti a parasí tronulu si patri'a loru. In Octobre alu aceluiasi anu 1853 se si audira cele de antai tunuri la Isaccea si Macinu in Dobrogea, la Galati si Brail'a in Romani'a; éra de aci inainte resboiulu incinsu continuà tóta érn'a si in anulu 1854 pana in Augustu, când teatrulu de sânge se stramutà in Crime'a, unde a duratu pana târdiu in Septembrie 1855.

Dara ce au a face tóte acelea evenimente europene si asiatice cu o întreprindere cum era cea dela Zernesci? Ele au avutu a face totulu si au fostu in partea cea mai mare decisive pentru viitoriulu fabricei dela Zernesci. Contractulu închieiatu cu I. I. Gilain in Belgiu pentru liferare de machine in pretiu de 131.734 franci 60 centesime in moneta sunatóre, coprindea conditiunea limpede, cá transportulu loru sè se faca pe mare dela Antverpi'a via Gibraltar la Constantinopole si de acolo pe marea négra in Dunare pana la Galati. Acea conditiune era intemeiata pe impregiurarea, cà inainte de acésta cu 32 de ani transportulu pe mare din Angli'a, Belgiu ori Franci'a era se coste pana la Galati abia a patr'a parte din càtu avea se platésca pe uscatu in curmedisiulu Germaniei si alu Austriei. Dara pana se apuce, a se in-

carca machinele la Antverpi'a pe corabie, flottele Angliei si a le Franciei plecasera càtra Constantinopole; dupa câteva luni strimtorile Dardanelorlu si Bosforulu se închisera si totodata fu opritu ori-ce comerciulu si transporturi de ferarii, machine, salitru, munitiuni s. a. sub pedépsa de confiscarea si perderea averei.

Chiaru in acea epoca ajunsese la Constantinopole si corabi'a pe care era incarcata machinari'a destinata pentru fabric'a dela Zernesci. „Nici-o urma mai departe!“ suná porunc'a comandeloru supreme. Asia machinari'a fu descarcata cu mari spese intr'unu magazinulu platitu fòrte scumpu, dupa-ce chiri'a si ascuranti'a fu platita pana la Constantinopole cu mai bine de 20 mii franci (opt mii florini mon. conv. in aurulu). Preste unu anu de dile stetera machinele in magazinulu de pre tiermii Bosforulu; dara in érn'a anulu 1855 pre cându resboiulu curgea mai cu turbare la Sevastopole, francesii avèndu mare trebuintia de magazine, deschidu cu forti'a si pe celulu plinu cu machinari'a fabricei dela Zernesci, arunca preste ele sute de saci cu farina, éra mai târdiu intendantiiloru facu apelu la dreptulu sabiei, provóca pe proprietiariulu caselorlu cá se le dea tóte magazinele numai lorlu, se scótiá machinele de acolo, càci de nu, ei le voru aruncá pe tóte in mare. Comissionariulu, in grija caruia erau date machinele pana la incarcarea lorlu pentru Galati, abatù acelu pericolu prin multe rugaciuni, alergaturi si dare de bani. Dupa acea crisa inse consortiulu întielese neaparat'a trebuintia de a trimite pe unu omulu seu din Brasiovy in adinsu la Constantinopole, cu scopu de a cauta tóte mijlócele si calile spre a reincarca machinele. In acelu timpu o calatorie in Orientu fiindu impreunata cu multe si mari pericole, dintre mai multi altii, abia s'a induplecatu repausatulu comertiante Ursu Ghila pentru simbria de una mie fl. mon. conv. cá se mérga la Constantinopole.

Intre acestea dupa caderea Sevastopolei se închieiè unu armistitiu, de care folosindu-se agentulu alergà pe la ambasade si mijloci din mare gratia, cá o corabia neutrale, anume holanda se póta transporta machinele la Galati pentru unu naulu de 1400 (una mie patru sute de galbini) cu ascurantiá cu totulu. Dara pre cându a sositu corabi'a la Galati, a inceputu se inghietie si Dunarea si aprópe se dispara si drumurile Moldovei pana la passulu Oituzu, care numai cu numele erau drumuri. Asia machinele au trebuitu se mai stea si la Galati; deci din 22/10 Iuniu 1853 in care di s'a pusu fundamentulu edificiuulu fabricei, pana la descarcarea toturorlu machinelorlu in Zernesci cu alte spese de transportu si de vama i apasatórie, adeca pana in Iuliu 1856 s'au implinitu trei ani de dile!

Intr'aceea din computulu presentatu consortiulu de càtra contabilitate in 7/19 Februariu alu aceluiasi anu 1856 se vediù, cá pana in aceea di s'au cheltuitu cu totulu 115.384 fl. 18 cr. mon. conv., prin urmare s'a trecutulu bine preste sut'a de mii prevediuta in contractulu consortiulu. Dara realisarea definitiva mai era inca departe. Montarea (asiediarea) machinelorlu prin mecanici

veniti inadinsă din Belgia, prepararea de fundamente pentru machinele cele mai grele totu din petrii cioplite, multe mai mari decâtu usile, transporturi neincetate de materiale crude și preste opt sute stânjini de lemne, mai cereau timpu de mai multe luni și spese considerabili.

Vedindu-se în cei trei ani trecuți, că consortiulu nu e în stare de a înfiintia fabric'a numai cu capitalulu defptu în contractu, după câteva ședinție obositorie majoritatea membrilor s'a învoitu că se îndoiéscă acelu capitalu, precumu au și facutu mai mult; alții înse s'au retrasu cu totulu din societate, și érași alții au recursu la împrumuturi. Între acestea împregiurari, în ședințiile din 20 și 23 Dec. 1856 la care au participatu câte 14 membrii, s'a decisu după desbateri de câte 3—4 ore, că însuși consortiulu în corpore se'și deschida unu creditu de 40 mii florini la o banca mare din Vien'a, ceea ce s'a și întemplat pe lângă cautiune triplă, garantarea personală a mai multor membrii și totuodată substratu cum se dice, de cambii pe câte trei luni. Din acea sumă s'au ridicatu deocamdata numai 20 mii. Acei bani costau pe anu cu proviziuni cu totu 10%, erau prin urmăre foarte scumpi atunci, cându de ex. fabricele austriace și boheme îi aveau numai cu 6%, éra altele din țierile apusene numai cu 4 și celu multu cu 5%. Dara comercianților brasioveni și ardelenilor preste totu banii împrumutatu cu 10% nici decum nu li se părea prea scumpi în acele timpuri, cându capitalistii erau dedatu a eloca banii lor cu 12%, éra așa numitii schimbatori sau zarafi îi dedeau cu 15% și 18%, căci de alta parte și neguțiatorii au fostu dedatu mai alesu în anii de antei după revoluțiune și sub durat'a resboiului orientale se câștîge dela marfile lor câte 25—30 până la 50%, prin urmăre se realizédie după capitaluri mici venituri în proporțiune foarte mari așa, că s'au vediu destule firme cu capitaluri foarte mici de 5 multu 10 mii fl. realizându venituri curate de câte 2—3 mii fl. pe anu, éra casele cu capitaluri mari ajunseră că se arunce numai în spesele curente anuale ale familiei dela câte 5 până la 10 mii fl. m. conv. Pre cându sasii de o parte, éra romanii de alta parte s'au apucatu se deschida fabrice, uitându că acuma nu mai exista monopolu în sfer'a industriei mari, au speratu asemenea câștiguri de celu puțin 20% pe anu după capitalulu lor; romanii înse simtindu că prin instinctu, că prospectulu acela dispăre, au bagatu din averile lor celu multu câte 10—15% în întreprinderi industriale, partea cea mai mare o au îmbracatu, cum se dice în limba comercială, în marfi, din care se credea că folosulu este multu mai mare, apoi fabric'a o înfiintiară mai departe numai cu sume împrumutate până la 60,000 fl. m. conv.

Evenimentele ulterioare politice și nazionali au încurcatu tôte calculările omenesci, au trasu cruce preste ele, au resturnatu multime de case mari comerciale și fabrice mai în tôte țierile și piațiile. Despre o parte, îndată după încheierea de armistițiu în Orientu, s'au sistatu mai multe ramuri de comerțu că și cum aru fi amortitu; pretiurile din cum se urcasera nebune-

șce, au scădiutu înfricosiatu, corabii și magazine au re-masu îndopate cu marfi, care acuma nu mai trebuia la nimeni; dara platile trebuia să se facă la di, éra dacă nu se făcea, falimentele urmau neincetatu. În același timp u criza comercială ne mai pomenita până atunci se escă și în Americ'a septentrională, de unde în câteva luni trecu în Europ'a și rupse case comerciale din cele mai respectate. Daunele ajunseră la sute de milioane și chiaru miliarde; creditulu se cutieră preste totu.

În fine pe la Iuliu 1857 începù se produca și fabric'a dela Zernesci chartia. Prea târziu; pentrucă pe la capetulu anului și în totu anulu 1858 falimentele urmau neincetatu atât în Brasiovu câtu și în piațiile Romaniei, pe unde se crediuse că fabric'a va desface părtea cea mai mare a produselor sale. În Brasiovu de ex. a fostu unu casu, când die ce case de comercianti au datu falimentu într u septemana și anume un'a cu 170 mii, alt'a cu 190 mii, a trei'a cu 100 de mii, a patr'a cu preste 70 mii florini mon. conv. și așa mai departe. În același timp unu germanu a fugitu din Brasiovu la Hamburg și de acolo în Americ'a cu vre-o sută de mii datorii făcù în Brasiovu, éra altulu unu romanu dela Campulungu cu vre-o 60 mii. Dintre casele românești cadiate erau cinci membrii de ai consortiului fabricii dela Zernesci, la care una participase până în 1857 cu 20 de mii, alte doue cu câte 10 mii, a patr'a cu 4000, a cincea cu 2000 fl. m. c. Cu ocașiunea pertractării judecătorești a falimentelor a esitu la lumina, că acelea case nu participaseră la înfiintierea fabricii dela Zernesci cu averea proprie, ci cu bani luati împrumutu, adevă cu ajutoriu de creditu strainu, care înse ajunsesă a fi, precum se dice, putredu, și după-ce li se curmăse de pretotîndeni, au fostu silite a declara falimentu. Se întielege apoi de sine, că cu acelea catastrofe comerciale au fostu atacatu și capitalulu bagatu în fabrică prin creditorii participantilor faliti, că-ci adevă pe creditori nu'i obligă contractulu consortiului într u nimicu și așa acestia puseră mână pe partile de capitalu ale cridatarilor. Fabric'a lipsita în modulu acesta de o parte considerabilă din capitalulu primitiv, tocma pre cându avea mai mare trebuința de fondu lucratoriu (fundus instructus, Betriebsfond), se vediu silite a recurge din nou la împrumuturi scumpe spre a lucra cu tôte puterile câte era în stare se desvólte machinele, de altmăntea prea bune, luate pe garanția de unu anu întregu.

Afara de cei cadiați în cridă, alți patru membrii ai consortiului au fostu rapiti din mijlocu până la 1857 prin mórte, după cari în anii următori au mai repausatu alți șapte și așa averile familiilor s'au împartitu și smacinatu.

Nici cu atâtea lovituri nu au fostu de ajunsu, a trebuitu să se mai adăoge și calamitatea cu directorii tehnici straini. Celu de antai unu francesu ignorantu, lenesiu, înse cu atât mai arongantu și impertinentu, a pagubitu pe consortiu de mai multe mii, după ce i mări case preste 4000 mii fl. c. bani curati, pentru-că sau se nu lucre nimicu sau totu numai reu așa, cătu multi steteau se jure că ar fi platitu de către alte fa-

brice rivale, că se ruinedie pe cea dela Zernesci. Alu doilea technicu a fostu unu prussianu betivu si destramatu, alu treilea unu saxonu din Saxoni'a, omu tineru, dara ignorantu si lenesiu; al patrulea totu prussianu, inse nebunu pe jumetate, avea si cea nevoia (morbus comitialis); alu cincilea unu austriacu, omu cu sciintia, dara forte betivu si totu lenesiu, indata ce nu era cine se stea de elu că se lucre, in fine alu sieselea unu germanu din Würtemberg, omu de omenie, dara septuagenariu, bolnavu de picior, neaptu a desvoltá o energia mai mare. Numai daunele cauzate de cătra acei tehnici prin nesciintia ori lene sau reutate, trecu pe usioru preste o suta de mii florini, mai alesu daca vomu pune in socotéla si multele machine frante si sfarmate din negrija loru si risip'a in materialuri chemice, de care totudeauna trebuia se se afe in pretiu de mai multe mii.

In fine lovitur'a din urma s'a datu, nu fabriceci care exista si lucra până astadi sub alti proprietari, ci consortiului scadiutu la numeru numai de 5 insi, prin desele falimente intemperate la Bucuresci, Galati etc., unde s'au perdutu sume considerabili, anume in Bucuresci preste 22 mii florini (la 60 mii franci), si unde — in Octobre 1865 — s'a cerutu dela ministru de atunci una miie de galbini in auru pentru subscriptiunea contractului de liferatiune la tipografi'a statului, contractu inchieiatu dupa lege, dara supusu la jafu infam; pre cându apoi urmá si catastrofa cea mare generala din anulu 1873 cunoscuta sub nume de Krach, prin care disparura din monarchi'a intréga avutii in parte mai multu imaginarie de preste siepte sute de milióne florini, rupédu si sfarmandu bunu cu reu pe la tóte piatile comerciali si industriali fãra mila si indurare.

Din luptele, daunele si calamitatile câte au ajunsu in cei 23 de ani intreprinderea industrialã dela Zernesci, abia a trei'a parte s'a memoratu in acésta monografia prea scurta a ei. Celu care ar voi se le afe pe cele mai multe, le póte afla si scóte din protocoálele si actele care se conserva in originale la redactiunea acestui organu alu Associatiunei transilvane; éra pentru partea cea mai mare a lectoriloru interesati de mersulu industriei mari in tierile locuite de romani, credemu că informatiunile date acilea voru fi de ajunsu.

Daca totusi credemu se mai adaogemu ceva că de inchieiere, ar fi numai impregiurarea, că in anii in cari a lucratu fabric'a de Zernesci sub consortiulu romanescu, au cadiutu si in parte au disparutu cu totul anume in partea meridionala a Transilvaniei, adeca in comitatele Brasiovu, Fagarasiu si Sibiiu cincisprediece fabrice, anume pe la Brasiovu cinci, la Sibiiu trei, la Orlatu doue, la Cãrtisior'a, Avrigu, Petersdorf trei etc. la care tóte s'au perdutu departe preste unu milionu florini. Intreprindietorii din Secuime au patit'o si mai reu, că-ci acolo nu a reusitu mai nici-o interprindere până in anulu 1873, éra anume la montanistic'a de feru si arama dela Szt.-Kerestbánya, Füle etc, s'au perdutu in 8—9 ani preste patru sute de mii florini, saracindu cu totul mai alesu

pe câteva familii sasesci onorabili din Brasiovu si de airea. Din fabricele cădiute in acelea timpuri in acestu principatu optu au fostu de chartia.

Din tóte acestea invetiamu, că generatiunile care ne urmédia, sunt datóre siesi ca si tieriei si natiunei, se se arunce cu totuadinsulu pe studiulu teoreticu si practiculu alu economiei nationale, precum si pe tehnica si chemia. Junimea se'si impartia problemele, se'si aléga studii diverse de subsistentia (Brodstudium), se nu se imbuldiesca cu totii, că si cum aru fi farmecati, totu numai la doue trei sciintie specialii facédu unii la altii concurentia forte periculósa. Sciinti'a este capitalu numai daca scimu se'i damu valóre practica. Theoria sine praxi sicut rota sine axi, diceau betrãni nostri si aveau mare dreptate. Daca voiti se ve căstigati averi materiali pe cale dréptã, ve căstigati mai antãiu sciintie practice.

Augustu 1885.

G. B.

Literatur'a traditionala romanésca.

Asia numise dn: Dr. Grigorie Silasi, acelu barbatu erudit si stimatu de toti ómenii buni productele geniului ce inspira tóta viéti'a poporului nostru romanescu, literatur'a adeca milenaria produsa de poporu pentru poporu, dara până in secolulu nostru mai nici decum scrisa, ba nici macaru observata nici chiaru de cătra romani, éra in cătu au observat'o strainii, a fostu cu prea puține esceptiuni — mai multu că se'si bata jocu de ea, anume intr'o epoca, pre cându la alte popóra se adunau de exemplu: poesile poporane cá margaritariile cele mai pretióse scóse din fundulu marel, ascunse in scoice. Intocma că margaritariile in scoice asia stau ascunse productele geniului romanescu in fundulu sufletelor si alu inimilor nóstre. Cá de ani treidieci incóce esu margaritarie de acelea neincetatu, nu numai cá poesii si cãntece, ci si sub alte numiri, precum proverbie (povestea vorbei), gãciturii, povesti si basme, asia numite strigaturi sau chiuituri in dantiu, descãntece femeiesci, o multime de dantine, ceremonii sau rituri numite superstitiuni de cătra carturarii cei mari. Acestea ne dau ocaziune minunata de a face studiu comparativu de cea mai mare importantia pentru originea nóstra, déca cu acelu studiu vomu purcede pe dóue mii de ani inapoi, cum si daca vomu esamina si multimea mare de superstitiuni care mai domnescu până in diu'a de astadi de exemplu: la greci, la italiani, spanioli, francezi si la alte popóre vechi meridionali, care multu inainte de a inbratiosia religiunea christiana, adoptasera religiunea politheista greco-latina amestecata si cu ceremonii egiptene si asiatiche.

In timpulu presentu se scrie si se vorbesce multu despre planulu Inaltimei sale domnului archiduce hereditariu Rudolfu de a face se apara unu opu colosalu sub titlu „Monarchi'a Austro-Ungurésca in cvente si in fapte“. Se dice că au se conlucre la acelu opu maretiu si cătiva romani luandu'si temeile din viéti'a si din istori'a poporului, la care apartinu densii. Se pare apoi, ca unii punu temeiu mare pe literatur'a nós-

tra traditionala. Acei domni cari dorescu a presentá lunei europene literatur'a traditionala a romaniloru, facu lucru celu mai bunu, si noi le dorimu din sufletu succesulu celu mai fericitu; presupunemu totuodata, ca dloru inainte de a se apucá de lucru, voru conveni la unu locu spre a se consultá si a'si inparti materialulu, care dupa cátu pricepem noi, desi romanii au inceputu prea târziu a'lu aduna, totusi este preste tóta asteptarea de bogatu, încátu póte rivalisá cu colectiunile ori-carui altu poporu, din acésta monarchia, inca si in casulu cându aru incepe numai de inainte cu 25—30 de ani, adeca dela colectiunile de poesii poporane ale lui Vasilie Alecsandri si Dr. At. M. Marienescu, dela publicatiunile lui Antonu Panu pâna la Teodorescu, Hintiescu, Ispirescu, naratiunile lui Slavici si altele multe,

Pentrucá si lectorii acestui organu alu Asociatiunei se póta reflecta mai usioru la deslegare a problemei din partea celoru cari se voru insarciná cu ea dintre romani, ne permitemu dóue observatiuni si anume un'a relativa la istori'a nóstra si alt'a la literatur'a traditionala.

Istori'a romaniloru scrisa de neromani este falsificata pe din intregulu in partile sale esentiali si pe alocurea in modu infamu; adaugemu inse, cá vastele publicatiuni de documente istorice in mai multe volume gróse facute cu spesele academiei romane, demasca o multime de eróri si interpolatiuni practicate cu precugetare, cá prin contrabanda in istori'a nóstra.

Tem'a literatur'eii traditionale a fostu tractata si pâna acuma, chiaru si in adunarile generali ale asociatiunei nóstre in cursulu aniloru de cátra cátiva barbati competenti cu multu succesu si lauda; de aceea ne tînemu de datorintia patriotica a reflectá si acilea la urmatóriele studii publicate in acést'a fóia si anume:

In a. 1869 Nrii. 19 si 20 se afla publicata dissertatiunea dlui Iosifu Vulcanu: Poporulu romanu in poesii'a sa.

In anulu 1870 Nrii 22 si 23 Cântecele haiducesci de Iosifu Vulcanu. *)

In 1874: Diferitele datine pentru asediarea mortiloru de Dr. G. Vui'a. Numerii 21—22.

In 1875: Insemnatatea literatur'eii romane traditionale de profesorulu Dr. Grigorie Silasi Nr. 3. 4. 5. Adeveratu studiu meritoriu.

In caus'a fóiei Siedietórea de Iosifu Vulcanu Numeru 3.

Ómenii inse n'au intielesu atunci pe Iosifu Vulcanu si nici mai târziu.

In acelasi anu 1875 am reprodu su si in „Transilvani'a“ cele dóue poesii admirabile ale lui Vasilie Alesandri „Resbunarea lui Statu-Palma“ si „Concertulu in Lunca“.

In 1876 dela Nr. 18 pâna inclusive 23 unu altu studiu demnu de auctóruulu seu: „Romanulu in poesia sa populara studiu asupra ramiloru poesiei poporului romanesci totu de Dr. Grigorie Silasi.

In Nr. 22 pag. 257—8 Calendariulu superstitiunei, unu micu studiu comparativu, la care: facia cu atátea infruntári facute romanului pentru superstitiunile sale e bine se reflectamu.

Totu in anulu 1876 Nr. 4 et 5 Filosofi'a poporului romanescu, recensiuine asupr'a colectiuniloru de próverbie romanesci (A. Panu, G. Baronzi, Hintiescu) de Red.

In 1877 Nrii 4 pâna la 18 „Romanulu in poesia sa populara“ de Dr. Grigorie Silasi, continuare din anulu 1876.

Nr. 23 Despre costumele nationali romanesci.

In 1878 fabule, naratiuni sau povesti ori basmuri de ale poporului, colectiune de I. C. Hintiescu Nr. 10.

Nr. 16 Obiceiuri superstitiose din poporu de archimandritulu G. Roscanu.

In 1882 Nrii 15—16, 17—18 Petrecerea mortului. Mosii sau sacrificiulu mortiloru de Simionu Mangiuc'a.

Cându citamu si acésta recensiuine asupr'a celoru doue studie ale dlui Mangiuc'a, o facemu totuodata cu scopu de a trage din nou atentiunea lectoriloru competenti in materia la tóte celelalte studii ale sale de aceea si natura publicate in Calendariulu seu si altele in „Famili'a“. In „Trans“. Nr. 15 din acelu anu pag. 121 amu scrisu: „Nu e de ajunsu cá se alergamu numai dupa documente scrise, spre a ne avea odata istori'a nóstra nationala, ci trebuie se ne adunamu la unu locu si literatur'a nescrisa si tóte traditiunile nóstre, fie acelea etnice, pagane, fie christiane, fie intiepte, fie si absurde, cáci avemu trebuintia se strabatemu in cea mai departata vechime, pâna unde ne luminédia multu puçinu scriitorii elini si latini etc“. Cu alte cuvinte, avemu se facemu unu studiu comparativu obiectivu si pre cátu se póte de exactu intre viéti'a religiósa si familiara actuala a poporului nostru si intre cea greco-romana sau preste totu latina, se vedemu care, cáte si de ce natura sunt traditiunile nóstre, ce si dela cine amu hereditu sau amu si imprumutatu mai târziu“.

In 1883 Nr. 6 amu publicatu despre „Doina“ sau originea poesiei populare la romanii de B. P. Hasdeu, éra in Nr. 20 despre „Ornitologi'a“ poporana de S. Fl. Marianu, doue volume. Cernauti 1883.

Cându citamu pe acesti doi scriitori, o facemu totuodata cu dorinti'a cá cei cari studiadia traditiunile si limb'a nóstra vorbita, cum si pe cea scrisa, se nu'si pregete a fi cu tóta luarea aminte atátu la studiele limbistice ale dlui Hasdeu, cum „Cuvente din betránii“ (1878 1881) „Columna lui Traianu“ de exemplu din a IV. din 1883 s. a. cum si la cele dóue volume ale lui Marianu“.

Mai sunt si alte scrieri multe, pe care le amu inregistra cu placere la loculu acesta, daca ne ar permite spatiulu si timpulu; asia inse reflectamu pe doritorii de ale avea la catalógele librariloru, cari se ocupa cu comerciulu de carti romanesci. Asta data mai reflectamu la publicatiunea cea mai nóua:

„Doina si strigaturi din Ardélu“ date la ivéla de Dr. Ioanu Urban Iarnik si Andreiu Bârsénu. Edi-

*) Nu Samuilu, precumu s'a numitu acolo din eróre.

tiunea academiei romane. Bucuresci 1885. Form. 8-vo. Cuprinde 648 de Doine, 361 de strigaturi de ale junilor, éra cu titlu Varia optu Balade, dóue Colinde, un'a inchinare cu pacharul. Dara la acésta publicatiune vomu reveni indata cu inceputulu anului.

Abia terminaramu cu estrasele acestea, pre cându diarele adusera testulu precuventarei la opulu, Monarchi'a austro-ungurésca in cuvinte si in fapte". Se dice cá precuventarea este esita din pén'a Archiducelui Rudolfu; destulu inse ca ea ne da totuodata idea despre marimea opului care se prepara de cátra unu mare numeru de barbati ai sciintieloru si arteloru; noi inse mai invetiaramu din aceea inca si altceva: ca pentru literatii romani invitati a colaborá la acelu opu a devenitu unu punctu de onóre si reputatiune cá se lucre asia, incátu productele spiritului loru se póta stá alaturea cu ale celorlalti scriitori de alte nationalitati. Dintr'o frasa scurta, dara fórte semnificativa, in care originea latina a poporului romanescu este recunoscuta puru si simplu in acea precuventare, noi ne permitemu a combiná, ca se astépta inadinsu, cá poporul romanescu inca se ocupe unu locu de onóre in acea publicatiune destinata a da lunei intregi informatiuni genuine despre tóte popórele monarchiei, din mai multe puncte de vedere. De aceea suntemu de parere, cá pe literatii invitati a colabora se'i inbarbatamu cu totii in spiritulu charitatiei. Problem'a pentru densii cá si pentru oricare dintre noi, este mare si grea; dupace inse opulu are se apara successive in cursu de cátiva ani, si precumu se pare inceputulu se va face cu provinciile austriace, pàna se ajunga la tierile locuite de romani, potu se tréca si doi ani, in care timpu literatii nostrii se potu prepará de ajunsu. G. B.

PARTEA OFICIALA.

Nr. 311/1885.

Procesu verbale

alu comitetului asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luatú in siedinti'a dela 20 Noemvrie n. 1885.

Presiedinte: Iacob Bologa, vice-presiedinte. Membrii presenti: D. baronu Ursu, I. V. Russu, P. Cosma, I. St. Siulutiu, G. Baritiu, B. P. Harsianu, C. Stezariu, Dr. Ilarionu Puscariu, I. Popescu, E. Macellariu.

Secretar: Dr. D. P. Barcianu.

Nr. 226. La concursulu scrisu din siedinti'a dela 22 Septemvrie a. c. pentru unu stipendiu de 100 fl. pentru ascultátóre de pedagogie, au intratu 2 cereri: un'a a elevei din anulu alu IV-lea dela institutul pedagogicu de statu din Cluju, Corneli'a Lupu si un'a dela elevulu Andronu Petri din anulu alu III-lea dela institutul preparandialu gr. cath. din Gherl'a. (Nrii 275 si 278/1885.)

— Stipendiulu fiindu menitu pentru eleve dela scól'a pedagogica, se confere pe bas'a testimoniilor presentate ele-

vei Corneli'a Lupu, din Sieutiú, comitatulu Bistriti'a Nasaudu, pentru anulu scolasticu 1885/6.

Nr. 227. Vasilie Popu, din Ierneulu-Mare, cere pentru fiulu seu Petru Popu, cismaru in Bistriti'a unu ajutoriu din cele menite pentru meseriasi din fundatiunea „Totfaléna“ (Nr. 249/1885).

— Se va luá in pertractare dimpreuna cu celelalte cereri, ce se voru presentá la concursulu ce are a se escrie.

Nr. 228. Iosifu Popoviciu din Noulu-Sasescu, se róga pentru unu ajutoriu in bani in favorulu fiului seu Valeriu Popu, aplicatu cá invetiacelu la mór'a comunala din Avrigu. (Nr. 248/1885).

— Ne fiindu ajutórie disponibile, cererea nu se póte implini.

Nr. 229. Kába Iános, mesariu in Hadad-Gyórtelek, comitatulu Selagiului, cere unu ajutoriu de 50 fl. v. a pentru cei doi fi ai sei, invetiacei de faurarie. (Nr. 256/1885).

— Nefindu ajutórie disponibile, cererea nu se póte implini.

Nr. 230. Membrulu comitetului P. Cosm'a transpune o insciintiare a dlui notariu publicu reg. ung. din Fagarasiu, dimpreuna cu unu contractu de donatiune pentru casulu de mórte, incheiatu intre dl Ioanu Romanu, repausatu, fostu advocatu in Fagarasiu si soti'a sa.

Din acestu contractu resulta, cá Associatiunea transilvane este designata esecutoru alu dispositiuniloru reposatului, conformu carora dupa mórtea sotiei densului, eredi aceleia voru fi datori din venitul casei Nr. 558 din Fagarasiu, in totu anulu a pune la dispositiunea Associatiunei celu puçinu câte 600 fl. spre formarea unei fundatiuni, carea se póte nume reposatului, spre scopulu inaintarei industriei si comerçului intre romani, afara de acestea totu din venitul acelei case se se formédie dóue stipendii de câte 60 fl. pentru rudele reposatului din Hening, cari voru cercetá gimnasiulu sau alte scoli, ear in lips'a acestora pentru alti tineri romani fara diferentia de confessiune. (Nr. 291/1885).

— Spre sciintia cu aceea, cá comitetulu primesce a fi Associatiunea esecutoru alu dispositiuniloru reposatului, dispunédu totodata a se asigurá dreptulu de servitute alu Associatiunei asupra casei din Fagarasiu. Cu esecutarea conclusului se incredintiédia membrulu comitetului P. Cosm'a cá representantu alu Associatiunei.

Nr. 231. Directiunea despartieméntului VIII. (Alb'a Iuli'a) presenta la 22 Augustu a. c. sum'a de 212 fl. si 20 cr. cá incassata la adunarea generala a despartieméntului, tinuta la Teiusiu in 1 Augustu, ear' la 1 Septembrie protocolulu acestei adunari si alu siedintiei subcomitetului de dto 9 Augustu. Din aceste protocéle resulta:

a) cá s'a tñutu o disertatie de R. Patitia, pentru indemnarea poporului de a'si iubi scól'a;

b) cá s'au incassatu tacse dela 3 membri ordinari: 15 fl., si dela membrii ajutatori: 43 fl.;

c) cá s'a stabilitu budgetulu despartieméntului pró 1885/6 cu 46 fl. v. a.; anumitu ca premii pentru doi adulti, cari voru invetia a ceti si scrie 10 fl., cá premiu designatu pentru o scóla de pomaritu din despartieméntu 20 fl., si cá spese de cancelarie 16 fl. v. a.;

d) cá s'a hotarítu tñnera adunarei generale viitóre in Totoiu;

e) cá se trimitu comitetului 12 fl. 20 cr., cari restédia dupa detragerea sumeloru budgetului preliminaru;

f) cá la iniciativ'a cetatieniloru din Teiusiu Efremu Ratiu si Pavelu Popa, societatea fostiloru nobili husari de granitia

din Teiusiu, s'a in scrisu cá membru fundatoru alu Associatiunei, depunendu tacs'a de 200 fl., cari se transpunu comitetului; g) cá s'a dispusu crearea de agenturi comunale, unde inca nu sunt, ear' cele existente sè se provóce a'si indeplini chiemarea. (Nr. 216/1885).

Adeverinduse primirea sumei de 212 fl. 20 cr. cuprinsulu protocolului adunarei generale si alu subcomitetului servese spre sciintia cu aceea ca, conformu §. 27 din Regulamentu numai tacele dela membrii ajutatori potu fi folosite pentru trebuintele speciale ale despartiemèntului, ear tacele de membrii ordinari trebuescu administrate fara sturbire comitetului Associatiunei. Astfelu dara remânu inca de administratu cassei Associatiunei 2 fl. 80 cr. din tacele incassate dela membrii ordinari.

Pe viitoru sè se adauge la protocolulu adunarei generale si raportulu subcomitetului prezentatu adunarei generale despre activitatea in decursulu anului.

Inscrierea „Societatii fostiloru nobili husari de granitia din Teiusiu“, cá membru fundatoru, care din caus'a întârzierii cu trimiterea protocolului adunarei despartiemèntului, nu s'a pututu face la adunarea generala a Associatiunei tinuta la Gherl'a, se va face la proxim'a adunare generala, ce este a se tinea in Alb'a Iuli'a.

Nr. 232. Directiunea despartiemèntului VII. (Abrudu), trimite cu datulu 18 Augustu a. c. cá incassati la adunarea generala a despartiemèntului, tinuta la 16 Augustu in Vidr'a, sum'a de 169 fl. v. a. si anumitu:

a) tacs'a de membru ordinaru pe viétia dela judele comunalu din Vidra Michailu Gombosiu 100 fl.;

b) tace dela 7 membrii ordinari 42 fl.;

c) tace dela membrii ajutatori 27 fl. (Nr. 217/1885).

— Spre sciintia adeverinduse primirea sumei de 169 fl.

Nr. 233. Dl Liviu Martianu ascultatoru de silvanistica la academi'a din Siemnitiu, trimite o mica colectiune de plante pentru folosulu scólei de fete a Associatiunei. (Nr. 220/1885).

— Spre stiintia cu multiamita, avèndu colectiunea a fi predata la timpulu seu Directiunei scólei.

Nr. 234. Directiunea despartiemèntului XI (Simleu) trimite tace incassate dela membrii ordinari ai asociatiunei din acelu despartiemèntu in suma de 139 fl. v. a., cu ocasiunea adunarei generale tinuta la Basesci la 11 Augustu. (Nr. 221/1885).

— Spre sciintia, adeverinduse primirea sumei.

Nr. 235. Directiunea despartiemèntului VII. (Abrudu) presenta protocolulu adunarei generale a despartiemèntului de dtto 16 Augustu din Vidr'a, dinpreuna cu raportulu despre activitatea subcomitetului, prezentatu adunarei.

Din áeste se vede:

1. cá s'au insinuat cá membrii ordinari platindu tacele prescise: Romulu Furdui, Michailu Candrea, Constantinu Cotisielu, Gherasimu Teofilu, Gherasimn Moraru, Lanes Iurchescu si Ioanu Leachu;

2. cá s'au incassatu tace restante dela 4 membrii cu 31 fl. 25 cr. v. a. afara de tacele amintite la numerulu prot. 232 in suma de 169 fl. v. a.;

3. cá s'a dispusu intrunirea procsimei adunari generale in Campeni;

4. cá s'a constituitu comitetulu alegènduse Gerasimu Candrea, adv. in Campeni directoru, ear' Alesandru Danciu, Romulu Furdui, Ioanu Todescu, Teofilu Gherasimu, Iosifu Crisanu si Simionu Caianu membrii in Comitétu cu observarea, cá siedintiele se voru tinea in Abrudu;

5. cá membrulu Romulu Furdui protopopu in Campeni a tinutu o disertatie intitulata: „Insemnatatea credintiei marturisite“ (Nr. 225/1885).

— Spre sciintia, constatànduse primirea tacseleru dela restantieri. Reconstituirea subcomitetului se apróba.

Nr. 236. Directiunea despartiemèntului XI. (Simleu), presenta protocolulu adunarei generale a despartiemèntului tinute la Basesci in 11 Augustu a. c. dinpreuna cu cuvèntulu de deschidere alu directorului si cu raportulu secretariului cátra acea adunare generala. Din acestea se vede cá:

1. s'a scrisu unu premiu de 4# pentru cea mai buna disertatiune „despre pomaritu“ si s'a conferitu invetiatorului din Asoajulu de josu George Simonc'a;

2. membrii George Popu din Basesci si Dr. Ioanu Nichita au pusu la dispositiunea despartiemèntului ca premii, celu de întâiu o vaca cu vitielu si o scrófa cu 5 purcei, celu din urma 5 # pentru invetiatorii, cari voru dovedi mai mare progresu in scólele lor.

Aceste premii pe bas'a concursului scrisu s'au conferitu invetiatoriloru Gavriilu Alinasiu din Bobtia, Ioanu Chira din Ortelecu si Ioanu Lazaru din Simleu;

3. s'a dispusu esmiterea a 3—5 membrii ai subcomitetului in fie-care tractu protopopescu alu despartiemèntului, cu scopu se asiste la esamenele de vara ale scóleloru populare, incurajandu astfelu invetiamentulu si cástigàndu-si si cunoscentia esacta despre inaintarea facuta in scólele populare romane din despartiemèntu;

4. s'au facutu dispositii pentru infintiarea unei bibliotece-museum a despartiemèntului;

5. s'au incassatu tace de membrii ordinari si pentru diplome 139 fl. v. a., ear' tace de membrii ajutatori 39 fl. 56 cr.;

6. s'a dispusu tiparirea pe spesele despartiemèntului a raportului secretarului pentru a fi distribuitu intre membri.

7. S'a esprimat dorint'a, ca Associatiunea, iertàndu mijlócele, cátu mai curàndu se edee o foie periodica, care se imbratisieze exclusivu cultivarea carturariloru dela sate.

8. S'a decisu tinerea procsimei adunari generale in Sinteu.

9. S'a donatu de dlu Ioanu Popu din Domnin o scrófa cu 6 purcei, cá premiu pentru invetiatorulu bine meritatu Ipatie Fodorénu din Domnin.

10. S'a stabilitu budgetulu despartiemèntului pro 1885/6 cu 39 fl. 50 cr. anumitu: pentru unu sigilu 5 fl., pentru unu hectografu 10 fl., pentru recuise de cancelarie 5 fl., cá premiu pentru unu invetiatoru ce promovédia industria de casa 10 fl., pentru bibliotec'a despartiemèntului 9 fl. 50 cr. (Nr. 230/1885).

— Servesce spre placuta sciintia, esprimànduse recunoscentia membriloru comitetului despartiemèntului XI. pentru zelulu doveditu intru promovarea culturei poporului romanu din acele parti. Budgetulu pro 1885/6 se incuviintiedia, ear' raportulu secretariului se transpune redactiunei organului Associatiunei „Transilvani'a“ pentru a fi publicatu.

Nr. 237. Membrulu P. Cosm'a presenta raportulu seu despre esecutarea impartirii lasamentului Anei Muresianu din Sibiu, in conformitate cu conclusulu Comitetului din siedintia dela 10 Novembre a. c. dinpreuna cu sum'a convenita Associatiunei, din acestu lasamentu si anumitu: 6 obligatiuni rurale transilvane à 100 fl. m. c. (105 fl. v. a.) cu cuponii dela 1 Ianuarie 1886, in valóre nominala de 630 fl. si in numeraru 71 fl. 24 cr. in totalu 701 fl. 24 cr. (Nr. 288/1885).

— Servesce spre placuta sciintia avèndu cassariulu a primu valorile si numerariulu in suma de 701 fl. 24 cr.

Nr. 238. Dl Dr. George Ilea cand. de avocatulu in Biserica Alba, notifica cu datulu 4 Septembrie a. c. cá s'au insinuat cá membrii ai Associatiunei, depunendu tacele de membru, si pentru diplome dd: Ioanu Micu Rosiu, avocatulu in Biserica Alba; Dr. George Ilea candidatulu de avocatulu, din comun'a Indolu (Turda-Ariesiu); Aurelu Novacu, candidatulu de avocatulu din comun'a Siumuschesiu (Aradu); Dimitrie Balanescu, comerciantulu in Biserica Alba, si Andrei Boboroni, comerciantulu in Biserica Alba, si cá acestea tace le-a trimisulu la Comitetulu Associatiunei cu dtto 4 Septembrie a. c. ear' prin adres'a de dtto 27. Octomvrie a. c. cere trimiterea di-

plomeloru si a fôiei „Transilvani'a“ pentru nou insinuatii membrii. (Nr. 233 si 268/1885).

— Se constata primirea sumei de 30 fl. v. a.; notificarea numeloru membriloru nou insinuatii, sosindu dupa adunarea generala din Gherl'a, nu s'a pututu face in acêsta adunare, astfelu cã trimiterea diplomeloru pôte urmã numai dupa adunarea generala viitóre.

Fôia „Transilvani'a“ conformu concludusului adunarei generale din Orastie, se trimite membriloru ordinari cu tace anuale, numai pe lãnga o taca de prenumeratiune cu 1 fl. v. a. pe anu.

Nr. 239. Camer'a comerciala din Brasiovu, cã membru ordinariu alu asociatiunei, reclama trimiterea fôiei „Transilvani'a“ pro 1885 (Nr. 255/1885).

— Trimiterea se va esecutã indata ce se va trimite tacs'a de prenumeratiune, ficsata de adunarea generala din Orastie.

Nr. 240. Petru Gram'a, invetiatoriu in Sãntejude, multiamesce pentru ajutorulu votatu in suma de 50 fl. v. a. (Nr. 262/1885).

— Spre stiintia.

Nr. 241. Administratiunea „Institutului Tipograficu“ din locu, presenta unu contu de 1 fl. 80 cr. v. a. tace de timbru pentru concurselu publicate. (Nr. 264/1885).

— Se avisézia la cassa spre platire.

Nr. 242. Presidiulu „Reuniunei femeiloru Romane din Sibiu“ instiintiedia pe Comitétulu asociatiunei, cã adunarea generala a reuniunei, tñuta la 1 Novembre la a. c. respunsiendu la apelulu Comitétulu in caus'a contribuirei pentru scól'a superióra de fete a Asociatiunei, a subscrisu sum'a de 1000 fl. v. a., care introdusa in budgetulu anului 1886 se pôte ridicã dela cass'a reuniunei ori cãndu dela 1 Ianuarie 1886 incolo. (Nr. 274/1885).

— Spre sciintia cu multiamita, avèndu a ridica cassariulu sum'a votata de 1000 fl. dela cass'a reuniunei femeiloru.

Nr. 243. Academi'a unгурésca de sciintia din Buda-pesta, trimite pentru bibliotec'a Asociatiunei mai multe publicatiuni literarie si scientifiche. (Nr. 276/1885).

— Spre sciintia cu multiamita, avèndu cartile a fi incorporate bibliotecei.

Nr. 244. Dl. N. F. Negruti din Gherl'a trimite sum'a de 300 fl. v. a. pentru fondulu Asociatiunei transilvane cã profitu curatu resultatu dela festivitatile cu ocaziunea adunarei generale a Asociatiunei tñute la Gherl'a, completatu de Dsa la sum'a amintita. (Nr. 285/1885).

— Spre sciintia cu multiamita, adevèrinduse primirea sumei.

Nr. 245. Directiunea despartiemèntulu XX. (Blaju) presenta protocolulu adunarei generale a despartiemèntulu tñuta la 6 Septemvrie si protocolulu siedintiei subcomitétulu de dto 4 Octomvrie a. c. din cari se vede:

1. cã s'a reconstituitu comitétulu despartiemèntulu alegènduse: Ludovic Csato, directoru, ear' membrii in comitétu Dd: Ioanu Ghermanu, Silvestru Nestoru, Petru Solomonu, Vasiliu Oltènu si Georgie Vancea;

2. cã s'au inscrisu membri noi ordinari: Aronu Papiu, Aronu Deacu, profesori, Vasiliu Turcu si Nicolae Pepelovici, comercianti;

3. cã se cere dela comitétulu centralu comunicarea consemnarei comuneloru ce apartinu despartiemèntulu si a membriloru din acestu despartiemèntu precumu si a restantieriloru;

4. cã se cere aprobarea comitétulu pentru arangiarea de conveniri, prelegeri publice, petreceri etc. pentru a desceptã interesulu publiculu pentru afacerile Asociatiunei. (Nr. 279/1885).

— Spre sciintia, aprobànduse reconstituirea comitétulu cu conditiunea, ca acei dintre cei alesi, cari nu sunt membri

ai asociatiunei sè se faca membrii. Membri de nou insinuatii se voru supune aprobarei adunarei generale procsime, ear' ce privesce arangiarea de prelegeri publice etc. acestea mijlôce fiindu prevediute in §. 5. din regulamentu, nu face tribuintia de speciala autorisare din partea comitétulu, pentru a le putea arangia.

Nr. 246. Directiunea despartiemèntulu XII. (Deeju) presenta protocolulu siedintiei subcomitétulu dela 21 Iuniu a. c. dimpreuna cu sum'a de 7 fl. 90 cr. cã taxe de membru ordinariu dela Dl. George Micu, notariu cercualu in Nusfaleu si tace de membrii ajutatori (Nr. 246/1885).

— Spre sciintia adevèrinduse primirea sumei de 7 fl. 90 cr.

Nr. 247. Dl. I. Popu Reteganulu, invetiatoru in Sãncelu, presenta pentru bibliotec'a Asociatiunei 2 fascicule din poesiile populare edate de dènsulu sub titlulu: „Trandafiri si Viorele“ (Nr. 232/1885).

— Spre sciintia, avèndu a fi incorporate bibliotecei.

Sibiu, d. u. s.

Iacobu Bologa m. p.

Dr. D. P. Barcianu m. p.

V.-presiedinte.

secretariu alu II-lea.

Autenticarea acestui procesu verbale se concrede dloru P. Cosm'a, I. St. Siulutiu, Dr. Ilariónu Puscariu.

S'a cetitu si autenticatu Sibiu, 15 Decembre 1885.

Parteniu Cosm'a m. p. I. St. Siulutiu m. p. Dr. Ilariónu Puscariu m. p.

Anuntiu de abonamentu.

Cu 1 Ianuaru 1885 se incepe cursulu alu XVII-lea alu foiei

„TRANSILVANI'A“

pe anulu 1886.

Dnii membrii ordinari ai Asociatiunei transilvane sunt rogati, cã conformu decisiunei luate in adunarea generala dela Orascia 1884 siedintia II. p. 24. se binevoiesca a numerã de timpuriu tax'a de membru ordinariu cu 5 fl. si pretiulu fôiei cu 1 fl. pe anulu intregu 1886 deca voiescu se aiba acestu organu alu Asociatiunei. De altumentrea on. comitétu a reflectatu la tñpu la acêsta impregiurãre pe directiunile despartiemènteloru.

Pentru nemembrii pretiulu este 3 fl. v. a. pe anulu intregu. Afara din monarchia 9 franci. Pe creditu nu se dà; nici se primesce abonamentu pe semestru, ci numai pe anulu intregu.

Nri singuratici din anii trecuți nu se dau, cãci tôte exemplarielu remase neabonate s'au legatu in brosiure si ele formedia proprietatea Asociatiunei. Din aceste se vendu cu cãte 2 fl. 1 exemplariu.

Din anii 1868 si din 1881 nu se mai afla nici unu exemplariu; din ceilalti ani se afla.

Banii de prenumeratiune se trimitu cu mandatu postalulu de a dreptulu la Comitétulu Asociatiunei transilvane in Sibiu.

Pe lãnga alte scrieri destinate pentru publicare, se primescu ori-ce anuntiu bibliografice, cumu si recensiu sau dari de sama, inca si critice scrise in spiritu obiectivu asupr'a producteloru literarie, scientifiche si artistici.

Redactiunea.